

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA

**UČEBNÍ FUNKČNÍ STYL V UČEBNÍCÍCH
PRO 1. STUPEŇ ZŠ**

**UČEBNÍ FUNKČNÍ STYL V UČEBNÍCÍCH ČESKÉHO JAZYKA
PRO 2. ROČNÍK ZŠ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vlasta Pflugová

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Nováková, Ph.D.

Plzeň, 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 29. června 2016

.....
Vlasta Pflugová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce PhDr. Jaroslavě Novákové, Ph.D. za trpělivé vedení a poskytnutí cenných rad při vypracování diplomové práce.

Obsah

1 Úvod	4
2 Funkční styl	5
2.1 Učební funkční styl	7
2.1.1 Učebnice na 1. stupni ZŠ	9
2.1.2 Struktura učebnic mateřského jazyka.....	10
3 Rámcový vzdělávací program	12
4 Analýza učebnic a pracovních sešitů pro 2. ročník ZŠ	15
4.1 Prodos – Český jazyk 2.....	15
4.1.1 Jazyková výchova	17
4.1.2 Komunikační a slohová výchova.	18
4.1.3 Literární výchova	19
4.1.4 Neverbální komunikace.	19
4.1.5 Shrnutí.....	20
4.2 Prodos – pracovní sešit Český jazyk 2.....	20
4.2.1 Shrnutí.....	21
4.3 SPN – Český jazyk 2.....	22
4.3.1 Jazyková výchova	23
4.3.2 Komunikační a slohová výchova	24
4.3.3 Literární výchova	24
4.3.4 Neverbální komunikace	25
4.3.5 Shrnutí.....	25
4.4 SPN – pracovní sešit Český jazyk pro 2. ročník.....	26
4.4.1 Shrnutí.....	26
4.5 Nová škola Brno – Český jazyk 2.....	27
4.5.1 Jazyková výchova.	28

4.5.2 Komunikační a slohová výchova	28
4.5.3 Literární výchova	29
4.5.4 Neverbální komunikace	29
4.5.5 Shrnutí	29
4.6 Nová škola Brno – pracovní sešity Učíme se hrou se skřítkem (1. a 2. díl)	30
4.6.1 Shrnutí	31
5 Srovnání analyzovaných učebnic..	33
5.1 Očekávané výstupy	33
5.2 Srovnání obsahu učebnic	35
5.3 Srovnání pracovních sešitů	35
5.4 Hodnocení žáka při práci s učebnicí a pracovním sešitem	36
6 Návrhy úkolů k procvičení učiva.....	37
6.1 Druhy vět	38
6.2 Uspořádání vět	39
6.3 Slovo	40
6.4 Slova nadřazená, podřazená, souřadná	41
6.5 Slova významem protikladná.....	42
6.6 Slova se stejným nebo podobným významem (synonyma).....	43
6.7 Psaní U, Ú / Ů	44
6.8 Psaní I, Í / Y, Ý po měkkých a tvrdých souhláskách	45
6.9 Vlastní jména měst, obcí, hor a řek.....	46
6.10 Abeceda.....	47
6.11 Písmeno ě	48
6.12 Dvojhlasiky <i>ou, au</i>	49
6.13 Píšeme <i>b</i> , nebo <i>p</i> ?	50
6.14 Píšeme <i>d, d'</i> , nebo <i>t, t'</i> ?	51
6.15 Píšeme <i>v</i> , nebo <i>f</i> ?.....	52

6.16 Píšeme <i>z, ž, nebo s, š</i> ?	53
6.17 Píšeme <i>h, nebo ch</i> ?	54
6.18 Věta jednoduchá, souvětí	55
6.19 Podstatná jména	56
6.20 Slovesa	57
7 Závěr	58
8 Resumé	60
9 Seznam použité literatury	61

1 Úvod

Učebnice je komplexní materiál, který obsahuje pečlivě vybrané informace úměrné věku žáka a je velmi důležitou součástí vzdělávání. Měla by se stát podporou vzdělávacího procesu, pracovním nástrojem žáka i učitele, pracovním prostředím pro moderní didaktické postupy. Didaktická složka učebnice pak odlišuje kvalitní učebnici, na které se podílí tým odborníků, od materiálů, které může vytvořit jeden učitel, či od toho, co lze bezplatně najít na internetu. V současné době vydávají učebnice různá nakladatelství, přesto může být velice obtížné vybrat takovou učebnici, aby plnila funkci učebnice, splňovala všechny požadavky dané RVP, naplňovala cíle vzdělávání a přitom byla pro žáky i učitele zajímavá.

Hlavním cílem předkládané diplomové práce je analyzovat a porovnat charakteristické znaky učebního funkčního stylu v učebnicích českého jazyka pro 2. ročník ZŠ, a navrhnout různé typy úkolů a cvičení k procvičování učiva daného ročníku. Teoretická část zahrnuje definování učebního funkčního stylu a vymezení obsahu a struktury textů učebnic mateřského jazyka pro žáky 1. stupně ZŠ. Praktickou částí práce je hlubší analýza vybraných učebnic a pracovních sešitů pro žáky 2. ročníku ZŠ a na jejím základě sestavený soubor pracovních listů, který obsahuje návrhy úkolů k procvičení učiva.

Předkládaná diplomová práce se opírá o teoretické poznatky z odborné literatury zabývající se stylistikou, především o práce A. Debické – O výstavbě a stylu textu: stylistické analýzy a interpretace a M. Čechové – Současná stylistika. K analýze učebnic a pracovních sešitů byly vybrány publikace nakladatelství Prodos, SPN a Nová škola Brno.

2 Funkční styl

Funkčním stylem rozumíme způsob jazykového vyjadřování, zpracování obsahu, vhodný výběr a kombinaci jazykových prostředků a jejich následné uspořádání a využití v jazykových projevech. Podle způsobu výstavby jazykového projevu a funkce, kterou takto zpracovaný jazykový projev plní, můžeme funkční styl dále rozdělit na styl prostěsdělovací, administrativní, publicistický, umělecký, řečnický a odborný.

Se stylem prostěsdělovacím se setkáváme v každodenní komunikaci, jeho funkce je prostě sdělná. V takovém způsobu komunikace dochází k výměně či předání běžných informací v neoficiálním a neveřejném styku. Využívá hovorové češtiny, ale i nespisovných útvarů češtiny – nářečí, obecné češtiny, profesní mluvy, slangu, argotu. Projev je často nepřipravený, spontánní, převážně v mluvené formě.

Styl administrativní čili styl úředního jednání, styl informativní a věcné komunikace plní funkci řídicí (v podobě směrnic, nařízení, předpisů a zákonů), odborně sdělnou (oznámení, zpráva, vyhláška, úřední dopis) a správní (žádost, protokol). Vyznačuje se převážně psanou formou, věcnou výstižností, srozumitelností, stručností předem připraveného a promyšleného projevu s využitím především spisovného jazyka. Mezi jazykovými prostředky převládají neutrální výrazy bez citového zabarvení, termíny s přesně vymezeným obsahem a zkratky.

Publicistický styl označujeme jako styl hromadných sdělovacích prostředků. Cílem je rychle a výstižně informovat o aktuálních událostech, získávat, přesvědčovat i ovlivňovat názory příjemců. U tohoto stylu se setkáváme s formou mluvenou i psanou, často promyšlenou a připravenou. V textech a projevech se klade důraz na aktuálnost, výstižnost, srozumitelnost a objektivitu obsahu, přesvědčivost, ale i proměnlivost vzhledem ke společenské situaci.

Styl uměleckých děl, prózy, poezie a dramatu nazýváme stylem uměleckým. Jeho funkce je převážně estetická, ale také vzdělávací, společenská a zábavná. Autor se snaží o předání faktů, dějů a myšlenek čtenáři tak, aby u něj vyvolávaly intenzivní citový prožitek. Čtenáře vede ke vztahu k jazyku, rozvíjí jeho vyjadřovací schopnosti. Umělecká díla se vyznačují originalitou autora, jeho individuálním stylem, jazykovým vyjadřováním, volbou jazykových prostředků, emocionálním působením na příjemce textu.

Řečnický styl je stylem veřejných a oficiálních mluvených projevů, jeho funkce je především přesvědčovací a propagační. Důležitý je přímý kontakt s posluchači. Projev

bývá předem připravený, řečník v něm využívá nejen zvláštních řečnických prostředků, které pomáhají zvyšovat názornost, sugestivnost, případně dramatickost projevů, ale i neverbálních prostředků jako jsou např. gesta či mimika.

S odborným stylem se setkáváme v odborné literatuře, především ve vědeckých textech, odborných publikacích, odborných časopisech, a v učebnicích. Vědecká díla shromažďují výsledky vědeckého zkoumání, přinášejí nové poznatky, hlavní funkcí odborného stylu je proto funkce poznávací. Cílem odborného stylu i jednotlivých odborných textů je podat přesné, jasné a úplné informace příjemcům textu, šíření poznatků a informací z vědeckého zkoumání. Od autora se tedy vyžadují odborné znalosti, schopnosti i vzdělání. Text odborného stylu musí být nesporný, logický, objektivní, ale přitom slohově vytríbený a vhodný pro skupinu příjemců, které je určen. Z jazykového hlediska je odborný text náročný na přesnost a věcnost vyjádření, nejtypičtějším jazykovým prostředkem jsou odborné názvy – termíny, které mají v určitém oboru specifický význam.

Stavba odborných textů je odlišná od děl uměleckých. Odborná díla se vyznačují především systematičností. Větná stavba bývá komplikovaná, využívá složitých vět a souvětí především proto, aby co nejpřesněji vyjádřila vztahy mezi věcmi, ději či postupy. Členění textu na dílčí úseky (kapitoly, podkapitoly, odstavce) umožňuje snadnější orientaci v textu. Ve stylu odborném je třeba zvýšit přehlednost, zdůraznit důležitost, v textu je proto možno využít různých druhů písma (kurzívy, tučného písma), doplnit text tabulkami, schémata, grafy, nákresy nebo ilustracemi. Odborný text je většinou provázen průvodním aparátem – údaje, vysvětlivky ve formě poznámek pod čarou nebo jako samostatný seznam za vlastním textem, který je charakteristický pro odborné publikace. Připojeny jsou i seznamy odborné knižní literatury a odborných článků. Autor odborného textu by měl být odborník, který ovládá jazyk odborného stylu a umí odhadnout odbornou připravenost případných čtenářů nebo posluchačů. Školní učebnice a cvičebnice, které také můžeme zařadit do odborného stylu, mají odlišnou strukturu.¹

Podle stupně odbornosti rozlišujeme styl odborný na styl populárně naučný určený laikům a začátečníkům v určitém oboru, styl prakticky odborný, který uvádí teorii jednotlivých vědních oborů přehledně a stručně do praxe, klade důraz na maximální přesnost, výstižnost a jednoznačnost vyjadřování, nutná je znalost tématu i mezinárodní

¹ Bečka, Josef V. Česká stylistika. Praha: 1992, s. 418.

terminologie. Styl vědecký je určen odborníkům a specialistům v konkrétním oboru. Texty pro odborníky i vážnější zájemce konkrétního oboru zahrnuje styl esejistický, jehož texty bývají často na rozhraní stylu odborného, publicistického a uměleckého. Zvláštním stylem, určený studentům a žákům, vyskytující se v učebnicích a skriptech, je styl učební.

2.1 Učební funkční styl

Učební styl prezentují především učebnice a skripta jako specifický druh textu určený žákům, studentům i učitelům, svým obsahem a strukturou uzpůsobený k didaktické komunikaci. Učebnice je komplexní vzdělávací materiál, který obsahuje vybrané základní informace úměrné věku žáka, představuje pracovní prostředí pro didaktické postupy, můžeme ji chápat jako profesionální podporu vzdělávacího procesu. Učebnice je velmi důležitou součástí vzdělávání. Neměla by se stát pouze souhrnem informací či přehledem učební látky, učebnice není encyklopedie, ze které se při vyučovací hodině předčítá, kterou by se žáci měli učit nazpaměť. Naopak by měla být nástrojem žáka při objevování nových znalostí a získávání potřebných zkušeností. Dobrá učebnice vytváří prostředí, ve kterém se žák pohybuje nejen v rámci výuky ve škole, ale i mimo ni. Cílem učebnice je podávat učivo přehledně uspořádané a rozčleněné. V současné době se vedle papírových učebnic stále častěji setkáváme s učebnicemi v digitální podobě.

Text učebnice je vázán na pedagogickou komunikaci, a to na komunikaci učební, kde na jedné straně stojí podavatel informace – učitel, na straně druhé příjemce informace – žák. V textu učebnice je pak tato učební komunikace mezi podatelem a příjemcem zapsána pouze částečně a je dále dotvářena v procesu učení se a vyučování, učební interakcí mezi textem učebnice a žákem, zprostředkováním příjmu učebnicového textu učitelem.

V teorii učení a v teorii obecných učebních textů je text učebnice pojat jako didaktický text určený k učení. Text učebnice představuje strukturovaný model, v němž každá ze složek plní určitou funkci z přesně vymezených funkcí učebnice.²

Podle D. D. Zujeva rozlišujeme osm funkcí učebnice³ – informační funkce

² Debická, Alena. O výstavbě a stylu textu. Ústí nad Labem: 1999, s. 112.

³ Průcha, Jan: Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky. Brno: 1998, s. 19.

učebnice spočívá ve vymezení obsahu vzdělávání v určitém předmětu či oboru vzdělávání; transformační funkce je dána tím, že učebnice poskytuje přepracování odborných informací z určitého vědního oboru tak, aby tyto transformované informace byly přístupné žákům; systematizační funkce rozčleňuje učivo učebnice podle určitého systému do jednotlivých ročníků či stupňů školy a vymezuje posloupnost jednotlivých částí učiva; zpevňovací a kontrolní funkce učebnice umožňuje žákům pod vedením učitele osvojit si určité poznatky a dovednosti, procvičovat je a kontrolovat jejich osvojení; sebevzdělávací funkce učebnice stimuluje žáky k samostatné práci s učebnicí a vytváří u nich učební motivaci a potřeby poznávání; integrační funkce poskytuje základ pro chápání a integrování informací, které žáci získávají z jiných oblastí; koordinační funkce učebnice zajišťuje koordinaci při využívání dalších didaktických prostředků; rozvojově výchovná funkce učebnice přispívá k vytváření osobnosti žáka.

Text učebnice by měl být postaven tak, aby nejen odpovídal funkcím, které plní ve vyučování, ale aby také respektoval didaktické zásady. Mezi obecné didaktické zásady řadíme zásady – cílevědomosti, aktivity, uvědomělosti, trvalosti, soustavnosti, názornosti, přiměřenosti. Zásada cílevědomosti vyžaduje od učitele stanovení cílů výuky; zásada aktivity požaduje, aby se žáci aktivně účastnili vyučovacího procesu; zásada uvědomělosti vede k utváření kladného vztahu k učivu a učení, k pochopení podstaty osvojeného učiva; zásada trvalosti vyjadřuje trvalé osvojení vědomostí a dovedností tak, aby si je žák dovedl kdykoliv vybavit a použít je; zásada soustavnosti požaduje postupné systematické osvojování vědomostí a dovedností; zásada názornosti vyžaduje od učitele používání různých učebních pomůcek; zásada přiměřenosti vyjadřuje požadavek, aby rozsah a obsah učiva, výběr vyučovacích metod, organizačních forem i učebních pomůcek odpovídal psychickým, věkovým i individuálním zvláštnostem žáků.

Text učebnice pak můžeme rozdělit na jednotlivé části, které se objevují v jednotlivých lekcích nebo vyučujících jednotkách. Jde o část motivační, expoziční a fixační. Část motivační vychází z názvu tématu lekce, výchozího textu, tvořivého cvičení, formulace pokynů ke cvičení. Expoziční část učebnice obsahuje různé druhy výkladového textu, poučení, poučku, shrnutí, přehledy, odborné poznámky. Ve fixační části dochází k procvičení a fixaci učiva v různých typech cvičení. Na výstavbě textu se výrazně podílejí i prostředky neverbální. Mezi ně řadíme ilustrace, fotografie, grafy,

náčrtky, různé symboly, tabulky a další grafické prostředky. Tyto neverbální prostředky vyzdvihují informace z textu a slouží k lepší orientaci v textu.⁴

2.1.1 Učebnice na 1. stupni ZŠ

Učební funkční styl v učebnicích určených žákům 1. stupně ZŠ se liší obsahem i strukturou textu od učebnic určených vyšším stupňům vzdělávání, texty jsou méně rozsáhlé, neobsahují tolik informací a složitých větných celků, naopak zde najdeme více ilustrací, jsou barevnější, zábavnější, hravější, autoři textů často hledají inspiraci v pohádkovém světě či v běžném, každodenním životě dětí i dospělých. Ve struktuře textu se objevuje stejný model rozdělení textu do jednotlivých částí – motivační, expoziční i fixační. Kromě prostředků verbálních se zde poměrně často vyskytují i prostředky neverbální. Mezi ně můžeme řadit ilustrace, fotografie, tabulky nebo symboly. Využití neverbálních prostředků může u žáků přispívat k utváření vztahu k určitému vyučovacímú předmětu a k rozhodnutí, zda budou učebnici rádi využívat i při domácí přípravě na vyučování. Především ilustrace jsou pro žáky velice důležité a přínosné. Zvyšují zajímavost učebnice, pomáhají ke snadnější orientaci v textu učebnice, k porozumění výkladu, rozvíjejí myšlení žáků a přispívají k rozvoji jejich estetického cítění.

V současné době nabízí učebnice pro žáky 1. stupně ZŠ mnoho nakladatelství, proto vybrat správnou učebnici je pro vyučujícího velmi těžký a zodpovědný úkol. Taková učebnice by měla splňovat především požadavky dané Rámcovým vzdělávacím programem (RVP)⁵ a Školním vzdělávacím programem (ŠVP)⁶ dané školy. Učebnice by měla být přehledná, vyhovovat nejen učitelům, ale i žákům daného věku, neměla by být pouze souhrnem informací, měla by žáky zaujmout, naučit je přemýšlet o informacích, které podává, dávat věci do souvislostí, přemýšlet o světě kolem nás. Vhodně vybraná učebnice by měla u žáka neustále rozvíjet samostatné myšlení, učit kreativně, být postavena tak, aby žáci získali pozitivní přístup k výuce.

⁴ Debická, Alena. O výstavbě a stylu textu. Ústí nad Labem: 1999, s. 113.

⁵ RVP – Rámcový vzdělávací program představuje hlavní kurikulární dokument na státní úrovni pro školní vzdělávání v České republice. Vymezuje základní závazné vzdělávací oblasti pro jednotlivé etapy vzdělávání – předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, střední vzdělávání.

⁶ ŠVP – Školní vzdělávací program je učební dokument, který si každá škola v České republice vytváří, aby realizovala požadavky Rámcového vzdělávacího programu pro daný obor vzdělávání. Představuje školní úroveň vzdělávání. Podle Školního vzdělávacího programu se uskutečňuje výuka na jednotlivých školách.

Obsah učebnice pro žáky 1. stupně ZŠ by měl respektovat úroveň dosažitelnou pro žáky, jimž je určena a měl by přispívat k rozvíjení klíčových kompetencí⁷. V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, komunikativní kompetence, sociální a personální kompetence, kompetence občanské a kompetence pracovní. Osvojování klíčových kompetencí je proces dlouhodobý. Cílem vzdělávání je dosáhnout takové úrovně klíčových kompetencí, která je pro žáky přiměřená, a připravit je tak na další vzdělávání a uplatnění se ve společnosti. Úroveň klíčových kompetencí, které žáci dosáhnou na konci základního vzdělávání, tvoří základ pro další celoživotní vzdělávání, vstup do života a pracovního procesu.

Školy často využívají i tzv. pracovní učebnice, které jsou kombinací učebnice a pracovního sešitu. Takové učebnice obsahují jak informace a učivo daného předmětu, tak procvičovací texty, doplňovací cvičení, žáci do nich píšou, kreslí nebo rýsují a používají je jako učebnici a pracovní sešit zároveň. Velmi oblíbené jsou i tzv. mezipředmětové učebnice nebo sady učebnic, ve kterých se prolíná učivo z několika předmětů. Výuka je tedy komplexní a propojená, žáci pracují primárně s jedním mezipředmětovým pracovním sešitem a pracovní učebnicí českého jazyka.

2.1.2 Struktura učebnic mateřského jazyka

Základní strukturně-kompoziční model textu učebnice mateřského jazyka se skládá z části učební – výkladové a části cvičební – nevýkladové. Výkladová část textu obsahuje výchozí text, operace s výchozím textem, postupné objasňování výchozího textu jeho dílčím rozбором, aplikaci poznatků, postupné syntetizování a zobecňování dílčích poznatků, zobecňování poznání, utřídění poznatků, systematizaci těchto poznatků, aplikaci poznatků, jejich upevnění a prohloubení. Nevýkladová část obsahuje cvičební texty k procvičování probraného učiva. Tento model pozorujeme v rámci celého textu učebnice, ale i jednoho tematického celku nebo kapitoly.⁸

Do nevýkladové části řadíme i složky, které jsou součástí učebního dialogu, rozvíjí ho a řídí. Patří sem otázky, metodické pokyny, instrukce, metodické návody. V textech učebnice prostupují celým textem, uplatňují se ve všech fázích učebního procesu. V učební

⁷ Klíčové kompetence – souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a pro uplatnění každého člena společnosti.

⁸ Debická, Alena. O výstavbě a stylu textu. Ústí nad Labem: 1999, s. 115.

komunikaci učitel – žák tyto pokyny zprostředkovávají přímý kontakt mezi komunikanty – oslovují žáka/žáky 2. os. sg./pl. imperativu, v textu učebnice zastupují učitele. Pokyny, instrukce, metodické návody motivují žáky k osvojování učiva, zaměřují pozornost žáků, vyvolávají jejich zájem o učivo, zaměřují uvědomělý příjem učiva na trvalost osvojení, posilují uvědomělý příjem textu tím, že pomáhají žákům orientovat se v textu a pracovat s textem učebnice.⁹

Komunikace učebnice mateřského jazyka se rozvíjí ve třech složkách - jazyková výchova, slohová výchova a literární výchova. V textu učebnice je ale popsána pouze část komunikace mezi textem učebnice a příjemcem, zásadním zprostředkovatelem informací se tak stává podatel - učitel. Didakticky zpracovaný text učebnice musí obsahovat učivo přiměřené ontogenezi příjemců – žáků, obsah každé učebnice by pak měl přispívat k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí korespondujících s ročníkem, pro který byla učebnice vytvořena.

Učebnice mateřského jazyka pro 1. stupeň základní školy vydává mnoho nakladatelství. Často jsou vydávány v sadách s pracovními sešity, čítankami, písankami a metodickými příručkami pro učitele.

⁹ Debická, Alena. O výstavbě a stylu textu. Ústí nad Labem: 1999, s. 123.

3 Rámcový vzdělávací program

Vzdělávání v České republice vychází z kurikulárních dokumentů. Pro jednotlivé stupně vzdělání vznikly Rámcové vzdělávací programy (RVP), které vymezují závazné rámce pro jednotlivé etapy vzdělávání – předškolní, základní (RVP ZV), střední, a formulují očekávanou úroveň vzdělávání danou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání. Školní úroveň kurikulárního dokumentu představuje Školní vzdělávací plán (ŠVP), který si vytvářejí jednotlivé školy podle zásad stanovených v příslušném RVP, a podle kterého se uskutečňuje výuka na jednotlivých školách.

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v RVP ZV rozdělen do vzdělávacích oblastí, které jsou definovány jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími oblastmi. Cílovým zaměřením vzdělávací oblasti je, aby žáci byli prostřednictvím vzdělávacího obsahu vedeni k utváření, rozvíjení a dosažení klíčových kompetencí. Vzdělávací obsah vzdělávacích oborů je tvořen očekávanými výstupy a učivem. V rámci 1. stupně ZŠ je vzdělávací obsah dále dělen na 1. období, zahrnující 1. – 3. ročník, a 2. období pro 4. a 5. ročník.¹⁰

V RVP ZV najdeme celkem 9 vzdělávacích oblastí. Vzdělávání žáků 1. stupně základní školy se uskutečňuje v sedmi vzdělávacích oblastech – Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Umění a kultura, Člověk a zdraví, Člověk a svět práce.

K následné analýze byly vybrány učebnice českého jazyka pro 2. ročník ZŠ. Vzdělávací obsah oblasti Jazyk a jazyková komunikace se realizuje ve vzdělávacích oborech Český jazyk a literatura, Cizí jazyk a další cizí jazyk. Do výuky je vhodné zařadit i Dramatickou výchovu, rozvíjející verbální i neverbální komunikaci, ta je zařazena v RVP ZV jako doplňující obor.

Klíčové kompetence představují obecné dovednosti, kterých je potřeba v řadě studijních, pracovních i osobních životních situacích. Klíčové kompetence se navzájem prolínají, k jejich utváření a rozvíjení musí směřovat nejen vzdělávací obsah, ale i další aktivity a činnosti, které vyučující zahrnuje do výuky. Mezi klíčové kompetence, k jejichž utváření a rozvíjení přispívají učebnice českého jazyka pro 2. ročník, řadíme kompetence

¹⁰ Převzato z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf.

k učení, k řešení problému, komunikativní, sociální a interpersonální, občanské a pracovní.

Kompetence k učení zahrnuje vyhledávání a třídění informací a jejich následné využití v procesu učení, tvůrčích činnostech i praktickém životě, uvádění věci do souvislostí, poznávání smyslu a cíle učení. Žáci si postupně vytvářejí komplexnější pohled na společenské a kulturní jevy, kriticky hodnotí vlastní výsledky učení.

Kompetence k řešení problémů se projevuje tím, že žák dokáže vnímat problémové situace ve škole i ve svém okolí, rozpoznává problémy, promýšlí a plánuje způsob řešení, vyhledává vhodné informace k řešení problému, vytváří si schopnost obhájit své řešení i schopnost argumentace na úrovni přiměřené jeho věku.

Do kompetence komunikativní řadíme vyjadřování myšlenek a názorů, souvislé vyjadřování v ústním i písemném projevu, zapojení žáků do hovoru i naslouchání ostatním, porozumění obrazovému materiálu, adekvátní využívání informací z různých zdrojů. Slohové učivo i úkoly jazykového učiva směřují k rozvoji vyjadřovací pohotovosti, k rozvoji schopnosti porozumět čtenému textu, chápání logických souvislostí.

Kompetence sociální a interpersonální zahrnuje potřeby žáků spolupracovat s ostatními, spolupracovat ve skupinách, prosazovat své názory, diskutovat s jednotlivcem i celou třídou, přispívat svým názorem do diskuze. Vede žáky k ohleduplnosti k druhým, k toleranci vůči odlišným věcem a lidem, k ocenění zkušeností a dovedností druhých, k pozitivnímu přístupu sama k sobě, který přispívá ke zdravé sebedůvěře a sebeúctě.

Kompetence občanské vedou žáky k respektování druhých, chápání vlastních práv a povinností ve škole i mimo ni, respektu k tradicím a kulturnímu dědictví, k zodpovědnému chování v situacích ohrožující zdraví, ke kladnému postoji k umění, kultuře a tvořivosti.

Kompetence pracovní přispívají k dodržování daných pravidel, využívání znalostí, zkušeností a dovedností v zájmu vlastního rozvoje a přípravy na vlastní budoucnost. Žák by si také měl uvědomit význam dobrých jazykových znalostí pro život.

Vzdělávací obsah a jeho organizace v učebnicích jsou prostředkem ke zvládnutí očekávaných výstupů. Respektuje se přitom úroveň dosažitelná žákům, jimž je učebnice určena. Komunikace a zároveň očekávané výstupy se v učebnicích mateřského jazyka promítají ve třech složkách – v jazykové výchově, komunikační a slohové výchově, literární výchově.

V očekávaných výstupech, které jsou dané RVP pro 1. období (1. – 3. ročník), ve složce jazykové výchovy žák rozlišuje zvukovou a grafickou podobu slova, člení slova

na hlásky, odlišuje dlouhé a krátké samohlásky; porovnává významy slov – slova opačného významu a slova významem souřadná, nadřazená a podřazená, vyhledává v textu slova příbuzná; třídí a porovnává slova podle zobecněného významu – děj, věc, okolnost, vlastnost; rozlišuje slovní druhy v základním tvaru, užívá v mluveném projevu správné gramatické tvary podstatných jmen, přídavných jmen a sloves; spojuje věty do jednodušších souvětí vhodnými spojkami a jinými spojovacími výrazy; rozlišuje v textu druhy vět podle postoje mluvčího, k jejich vytvoření volí vhodné jazykové i zvukové prostředky. Žák odůvodňuje a píše správně i/y po tvrdých a měkkých souhláskách i po obojetných souhláskách ve vyjmenovaných slovech; dě, tě, ně, ú/ů, bě, pě, vě, mě – mimo morfologický šev; velká písmena na začátku věty a v typických případech vlastních jmen osob, zvířat a místních pojmenování.¹¹

Komunikační a slohová výchova integrálně zapadá do výuky mluvnické části českého jazyka stejně jako český jazyk do výuky slohu, v očekávaných výstupech pro 1. období žák správně a plynule čte s porozuměním přiměřeně náročný text; chápe ústní i písemné pokyny; respektuje základní komunikační pravidla; pečlivě vyslovuje a volí vhodné tempo řeči, učí se základním pravidlům komunikace, volí vhodné vyjadřovací prostředky; získá jistotu v komunikaci s dospělým a vrstevníkem; zvládá krátký souvislý ústní projev; dokáže věcně i formálně napsat jednoduché sdělení, kontrolovat vlastní písemný projev; zvládá vyprávění podle obrázků a řadit ilustrace podle dějové posloupnosti.

V očekávaných výstupech 1. období ve složce literární výchovy žák přednáší z paměti ve vhodném frázování a tempu literární texty přiměřené věku; vyjadřuje své pocity z přečteného textu; rozlišuje poezii a prózu, odlišuje pohádku od ostatních vyprávění; pracuje tvořivě s literárním textem podle pokynů učitele a podle svých schopností.

¹¹ Převzato z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf.

4 Analýza učebnic a pracovních sešitů pro 2. ročník ZŠ

K analýze byly vybrány učebnice českého jazyka především proto, že český jazyk zaujímá nezastupitelné místo ve vzdělávacím procesu a dovednosti získané ve výuce českého jazyka a literatury jsou potřebné nejen pro kvalitní jazykové vzdělání, ale i pro úspěšné osvojování poznatků v dalších oblastech vzdělávání.

Ke zvoleným učebnicím určených žákům 2. ročníku ZŠ z nakladatelství Prodos, SPN a Nová škola Brno jsou vydávány i pracovní sešity, které jsou rovněž součástí analýzy. V analyzovaných učebnicích je stručně popsán obsah, části (motivační, expoziční, fixační část) a jednotlivé složky učebnice (jazyková výchova, komunikační a slohová výchova, literární výchova). Součástí analýzy je i popis neverbální komunikace v učebnicích. Analýza pracovních sešitů je zaměřená na typy a množství úkolů k procvičení.

4.1 Prodos - Český jazyk 2

Tato publikace je součástí edice Modrá řada, která představuje ucelenou řadu učebnic pro 1. stupeň ZŠ. Celá edice Modrá řada nakladatelství Prodos odpovídá současným požadavkům na vzdělávání v RVP, vede k osvojování očekávaných výstupů v 1. vzdělávacím období a k přirozenému rozvoji klíčových kompetencí.

K učebnici Český jazyk 2 je vhodné kromě metodické příručky pro učitele využít i pracovní sešit pro žáky a jako doplněk i k odlehčení výuky publikaci Procvičujeme češtinu, ve které najdeme hádanky, skládky, rébusy či přesmyčky. Sadu lze doplnit i písankami pro 2. ročník Půlhodinky psaní (1, 2). Obsahují motivační říkanky i obrázky. Do edice Modrá řada je zařazena i Čítanka 2, která je stejně jako učebnice Český jazyk 2 členěna podle ročních i společenských období. Čítankou děti provází knihomol Emil, který dětem vypráví o literatuře, seznamuje je s klasickou i současnou literaturou pro děti. Volnou součástí čítanky je i pracovní sešit – Čítanka 2, pomocí kterého se žáci, prostřednictvím úkolů, naučí pracovat s ukázkami v učebnici a porozumět čtenému textu. Celou učebnicí prostupuje vyprávěcí linie, která propojuje jednotlivé kapitoly do jednotného celku. Je zde využito i členění, často se objevující v učebnicích pro 1. stupeň základních škol, podle ročních i společenských období. Celou učebnicí provází postavy z imaginární školy v Morávce v Topolové ulici – školník Dědeček, kočka

Frýda, pes Ámos, sova Emilka, paní učitelka a školáci. Každá z postav má v učebnici určitou funkci. Moudrá sova Emilka vždy přijde s nějakou poučkou, kočka Frýda má ráda veselé básničky, pes Ámos by chtěl mít o všem přehled a hlídá nejen školu, ale i školáky.

Celkem učebnice čítá 80 stran a 61 kapitol. Kapitoly můžeme rozdělit do dvou skupin – rozvíjející především jazykovou výchovu (*Věty, uspořádání vět; Druhy vět; Věty – slova; Hlásky a písmena*) a rozvíjející převážně komunikační a slohovou výchovu (*Po prázdninách; Popis zvířete; Stavba domu; Vánoce*). Průběžně se v učebnici vyskytují také kapitoly, které obsahují pouze procvičovací nebo doplňovací texty a slouží k procvičování učiva. Takových kapitol najdeme v učebnici 6. Kapitoly jsou řazeny podle ročních i společenských období. Učebnice začíná seznámením se s imaginární školou v Morávce a dalšími postavičkami na počátku nového školního roku, dějová linie textu učebnice pokračuje přes podzimní sklizeň ovoce, zimu a Vánoce, jaro a Velikonoce až k rozloučení se školním rokem na konci června.

Učebnice je rozdělena na část motivační, expoziční i fixační. Součástí fáze motivační je název tématu, kapitoly (*Co už umíme; Po prázdninách; Česká abeceda; Co do školy nepatří; Omluva; Škola; Chováme se zdvořile; Věty, uspořádání vět* apod.) a výchozí motivační text, ve kterém se vždy objevují postavičky z imaginární školy a jejich příběhy (*Naše škola, Vojtova velmi zdvořilá omluva, Ztratila se Frýda, Nová spolužačka, Rady sovy Emilie, Frýdina strašidelná pohádka pro Ámose, Frýda musí poslouchat* apod.) Na výchozí text navazují otázky a úkoly, jež mají motivační charakter a jimiž podněcujeme u žáků komunikační dovednosti a zájem o práci s textem. Současně také rozvíjejí jejich čtenářskou gramotnost. Motivační otázky kontrolují porozumění textu, v této učebnici jsou zpravidla správně formulované a přispívají k rozvoji mluveného projevu u žáků, k vytváření a vyjadřování vlastního názoru a ke správné formulaci myšlenek (*Přemýšlejte a řekněte, co je zvláštního na vaší škole? s. 4, Které ovoce děti sklízely? Sklízí se na podzim i jiné ovoce? s. 12, Co znamená výraz hučet jako v úle? Vyjádřete ho vlastními slovy. s. 13, Co byste udělali, kdyby se vám ztratila kočka nebo pes? s. 13, Víte, proč se oslavují Velikonoce? s. 60, Vyprávějte, které velikonoční zvyky se u vás dodržují a jak se u vás Velikonoce slaví. s. 60* apod.). Tvořivé otázky podněcují žáky k tvořivosti, ke správnému vyjadřování, souvislému projevu, nutí žáky volit vhodné vyjadřovací prostředky (*Říkejte různá velikonoční přání, která byste mohli napsat. Bude v přání rozdíl i podle toho, komu jsou určena? s. 60* apod.)

V expoziční fázi najdeme obvykle poučení v modrém rámečku s obrázkem moudré

sovy Emilky. Tato poučení se objevují v kapitolách, které rozvíjejí jazykovou výchovu. Poučení jsou srozumitelná, přehledná, bez cizí terminologie a adekvátní úrovně žáků 2. ročníku základní školy (*Rozlišujeme souhlásky tvrdé, měkké a obojetné. Souhlásky tvrdé h ch k r d t n, souhlásky měkké ž š č ř c j d' t' ň. Po tvrdých souhláskách píšeme zpravidla y nebo ý. Po měkkých souhláskách zpravidla i nebo í.* s. 36).

Fixační fáze textu obsahuje různé typy cvičení k dalšímu upevnování a prohlubování poznatků z již probraného učiva. V této učebnici je najdeme obvykle pod poučením ve formě krátkého textu nebo básniček. Pod textem jsou další otázky a úkoly, které slouží k procvičování učiva (*Přečtěte si text a určete druhy vět., Vypiš do sešitu věty tázací.*). K procvičování a fixaci učiva slouží cvičení doplňovací (*Doplňte do neúplných vět vhodná slovesa. Potom věty přepište do sešitů.*), vyhledávání (*Vyhledejte všechny spojky. Rozhodněte, kdy spojují slova a kdy věty., Hledejte slova, která nepatří do řad.*) i cvičení tvořivá (*Kam se schovaly před Frýdou všechny myši? Pište na tabuli a podtrhávejte předložky.*).

4.1.1 Jazyková výchova

V učebnici je celkem 33 kapitol rozvíjejících především jazykovou výchovu, věnované vždy jednomu jazykovému jevu (*Česká abeceda; Věty, uspořádání vět; Druhy vět; Věty – slova; Slova souřadná, nadřazená, podřazená; Slova – slabiky; Hlávky a písmena; Hlávky; Krátké a dlouhé samohlásky; Délka samohlásek; Píšeme u, ú nebo ů?; Dvojhávky ou, au; Slabikotvorné souhlásky; Písmeno ě; Souhlásky; Výslovnost a psaní souhlásek uprostřed a na konci slov; Píšeme d nebo t?; Píšeme d' nebo t'?; Píšeme h nebo ch?; Píšeme b nebo p?; Píšeme z nebo s?; Píšeme ž nebo š?; Píšeme v nebo f?; Abeceda; Využití abecedního řazení; Telefonní seznam; Slovní druhy; Podstatná jména; Tvary podstatných jmen; Jména obecná a jména vlastní; Slovesa; Předložky; Spojky*).

V jednotlivých kapitolách najdeme úvodní text, který má žáky seznámit s probíraným učivem, někdy jsou probírané jevy v tomto textu barevně vyznačené. Následuje poučka a několik cvičení k probíranému jevu. Další doplňovací či tvořivá cvičení, křížovky, hádanky apod. najdeme v pracovním sešitě. Strany učebnice a pracovního sešitu jsou shodně číslované, a umožňují tak žákům i učitelům snadnější orientaci. Po těchto kapitolách se v učebnici průběžně vyskytuje 6 kapitol, které slouží

k procvičení již probraného učiva, stejné kapitoly k procvičení se také objevují v pracovním sešitě.

4.1.2 Komunikační a slohová výchova

Komunikační a slohová výchova integrálně zapadá do výuky mluvnické části učebnice. V kapitolách najdeme texty a úkoly, které vedou žáky 2. ročníku ZŠ k zvládnutí očekávaných výstupů vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura ve složce komunikační a slohové výchovy.

Příklady slohových úkolů v učebnici: Žáci mají za úkol popsat obyvatele školy, přemýšlet a říct, co je zvláštního a neobvyklého na jejich škole (s. 4). Filip vypráví zážitky z prázdnin. Text je částečně místo některých slov doplněn obrázkem. Úkolem žáků je napsat do sešitu pět vět o tom, jak prožili prázdniny, popsat Aleniny fotografie z prázdnin a vymyslet k fotografiím vhodné názvy (s. 5). Žáci popisují Vojtovu a následně i vlastní aktovku (s. 7), popisují školu, kterou navštěvují, mají za úkol návštěvě vysvětlit, kde najde třídu, ředitelnu, pana školníka nebo tělocvičnu (s. 9). Vyprávění podle obrázků, jak by se žáci zachovali v podobné situaci (s. 10). Maruška vypráví o sklizni mrkve. Žáci mají za úkol seřadit v textu přeházené věty (s. 11). Vyprávění o tom, jak děti pomáhali panu školníkovi česat ovoce na školní zahradě. Žáci mají za úkol přeházené věty přečíst ve správném pořadí a doplnit vyprávění o to, co dělala Frýda a Ámos (s. 12). V úvodním textu si žáci přečtou popis kočky, poté se pokusí podle obrázku popsat kočku Frýdu (s. 14). V Topolové ulici se stala dopravní nehoda. Žáci popisují událost. Pokud se někdo stal účastníkem dopravní nehody, vypráví o tom spolužákům (s. 16). Popis domu, ve kterém bych chtěl bydlet. Žáci si nakreslí obrázek a poté ho popisují ostatním spolužákům (s. 24). Vyprávění podle obrázků o práci na stavbě (s. 26). Gustík z druhé třídy vypráví o své rodině, žáci mají za úkol podobně jako on vyprávět o sobě a členech své rodiny (s. 29). Žáci podle obrázků vyprávějí o Vánocích, pokusí se sestavit a napsat osnovu vyprávění (s. 33). V kapitole Z pohádky do pohádky je úkolem žáků vyprávět nějakou pohádku, kterou v kapitole poznali (s. 44). Vyprávění podle obrázků – jak děti postupovaly při stavění sněhuláka, zároveň žáci popisují hotového sněhuláka (s. 50). Žáci po přečtení úvodního textu Zbytek Frýdiny strašidelné pohádky pro Ámose mají vymyslet

a dovyprávět konec pohádky tak, aby statečným hrdinou byl pes (s. 52). Žáci vyprávějí o tom, jak se u nich slaví Velikonoce a píše velikonoční přání (s. 60).

4.1.3 Literární výchova

Literární výchova se v učebnici Český jazyk 2 vyskytuje pouze okrajově ve formě poezie i prózy. Poezii zastupují krátké básně Radka Malého, veselé básničky kočky Frýdy ožívují jednotlivé kapitoly, a nenásilně tak žáky seznamují s poezií a rýmem. Kromě básní R. Malého najdeme v učebnici v kapitole *Český jazyk, cizí jazyk* báseň F. Hrubína Maminčin dar ze sbírky Špalíček veršů a pohádek nebo báseň Hodiny naší rodiny slovenského autora D. Heviera v kapitole *Český jazyk, cizí jazyk*. Prózu, kromě úvodních textů jednotlivých kapitol, zastupují v učebnici krátké pohádky nebo úryvky z knih pro děti – úryvek z knihy K. Čapka Devatero pohádek v kapitole *Popis zvířete* a dopis adresovaný Kubulovi z knihy V. Vančury Kubula a Kuba Kubikula.

Literární výchova se podrobněji rozvíjí v čítance, která volně navazuje na učebnici Český jazyk 2.

4.1.4 Neverbální komunikace

Učebnice je celkově barevně zdařilá, nadpisy kapitol jsou vždy v horní části učebnice na modrém podkladu. Levý okraj každé stránky je žlutě podbarvený s velkými tiskacími písmeny A, B, C, kdy A má barvu červenou, B modrou a C zelenou a označují jednotlivé krátké texty v kapitole. Ne vždy jsou na stránce zastoupena všechna tato písmena. Pod texty jsou otázky a pokyny pro žáky, které mají číslo v barevném kroužku. V učebnici se také objevují v jednotlivých textech barevně označená písmena, která podtrhují v textu jev v kapitole aktuální, nebo barevné značky – tečky a stopy zvířat v doplňovacích cvičení nahrazující písmeno k doplnění. V textu učebnice nalezneme i tabulky – telefonní seznam, poštovní směrovací čísla.

Ilustrátorkou učebnice je Jana Kudličková. Její ilustrace provází žáky učebnicí na každé stránce, každou kapitolou. Obrázky postaviček z imaginární školy, kočky Frýdy, psa Ámose v různých situacích doplňují úvodní texty kapitol, sova Emilka se zase objevuje u pouček v modrém rámečku. V učebnici najdeme i další ilustrace, které doprovázejí

krátké texty, nahrazují část textu nebo slouží k popisu či k vyprávění podle obrázků.

Kromě ilustrací se v učebnici vyskytují fotografie, které často slouží k popisu nějakého objektu nebo situace.

4.1.5 Shrnutí

V učebnici se postupně rozvíjí imaginární příběh, který motivuje žáky k další práci s učebnicí a pomáhá udržovat jejich pozornost při práci v hodině. Žáci postupně získávají spoustu informací o jednotlivých postavách, přitom nenásilnou formou probírají nové učivo i procvičují již probrané. Učebnice se tak stává prostředkem k dalšímu rozvoji, nenásilně žákům předkládá poznatky i z jiných oborů, a posiluje tak jejich komunikační schopnosti. Učebnice vede k osvojování očekávaných výstupů v 1. vzdělávacím období, obsahuje dostatečné množství různých typů úkolů k procvičení učiva. Úplně chybí hodnocení žáků při práci s učebnicí.

4.2 Prodos - pracovní sešit Český jazyk 2

V pracovním sešitě se zadání úkolů i řešení často vrací k příběhům a postavám z již známé imaginární školy v učebnici, má celkem 76 stran a slouží žákům především k doplnění a procvičení jazykové i slohové části učiva. Najdeme v něm úkoly různého stupně náročnosti, doplňovací cvičení, křížovky, řazení slov i vět, opravování chyb v textu, vyškrtávání nehodících se slov, třídění slov dle různých kritérií, soutěže, vystřihování, malování podle popisu, vybarvování, opravování v textu, ale také hádanky, básničky, soutěže (*Kdo napíše slovo s největším počtem slabik?* s. 7) a návody na hry, ze slohových cvičení je to popis, vypravování a pohlednice (novoroční a velikonoční přání). Text pracovního sešitu je stejně jako v učebnici rozčleněn do kapitol, které jsou shodné s učebnicí. Po vnějších stranách jednotlivých stran pracovního sešitu nalezneme 3 symboly – psa Ámose, kočky Frýdy a sovy Emílie, které provázejí žáky tímto pracovním sešitem a určují obtížnost jednotlivých cvičení. Ámos připravil cvičení, která nejsou těžká a pomohou žákům důkladně procvičit vše, co by měl žák druhého ročníku umět. U obrázku kočky Frýdy jsou cvičení trochu složitější, u moudré sovy Emilky žáci naleznou cvičení,

kteřá řáky učí hlavně přemýřlet, dokonce pro ně připravila i několik rad. Ty najdeme v modřém řámečku a jsou buď volně vloženy na stránku (např. *1. rada sovy Emilky – Bud' zdvořilý a nelži. Lež má krátké nohy, a daleko nedo jde. S poctivostí nejdál do jdeš.* s. 8), nebo mohou vyjít jako tajenka v křiřovce.

V pracovnřm seřitě převládají typy cvičení – tvořivá a doplňovací. Jejich poměr je téměř vyrovnaný. Tvořivých cvičení najdeme v pracovnřm seřitě 110, doplňovacích 95.

Pracovní seřit není barevný, vyskytuje se v něm pouze modřá barva – modře podbarvené názvy kapitol, vnější částí strany se symboly, vyznačená písmena v textech, tlapičky k doplnění písmen. Ilustrovala ho Jana Kudličková. Kromě psa Ámose, kočky Frýdy a sovy Emilky zde nalezneme i další obrázky, které účelně doplňují texty, křiřovky nebo slouží řákům k popisu.

4.2.1 Shrnutí

Úkoly a cvičení v pracovnřm seřitě jsou rozmanité, vhodně doplňují a procvičují jazykovou i slohovou výchovu. Pracovní seřit je důležité používat spolu s učebnicí Český jazyk 2, některá cvičení navazují na texty v učebnici (např. s. 12 – *Přečti si ještě jednou v učebnici vyprávění o tom, jak řáci pomáhali panu řkolníkovi sklízet ovoce. Uhodl jsi, co bylo ten den ve řkole k obědu? Ověř si to. Doplň slova podle obrázků a tajenka ti to prozradí.*, s. 7 – *Zapiř do doplňovačky popořádku slova, která označují předměty z Vojtovy aktovky nepatřící do řkoly.*) nebo je učebnice potřeba k vypracování úkolů v pracovnřm seřitě – např. telefonní seznam je pouze v učebnici, řáci při plnění úkolů v pracovnřm seřitě potřebují hledat v tomto seznamu. Společnou práci s učebnicí a pracovnřm seřitem usnadňuje číslování stran. Číslo stran se shodují, takže cvičení v pracovnřm seřitě lze najít na stejné straně jako příslušné učivo v učebnici. Řákům práci v hodině zpřijemní a usnadní i abeceda, kterou si mohou vystřihnout v pracovnřm seřitě, nebo polepy na krabičky s podstatnými jmény, do kterých pak řáci třídí podstatná jména (s. 62).

V pracovnřm seřitě chybí hodnocení řáků, které je velmi důležité, aby si řáci vytvořili reálný názor na své schopnosti a dovednosti. Vyskytují se v něm i drobné nesrovnalosti související s návazností pracovnřho seřitu s učebnicí (s. 58 – jména v telefonním seznamu v učebnici a jména k doplnění telefonních čísel v pracovnřm seřitě se liší). Samotné používání telefonního seznamu je zastaralé a řáci se s nřm v reálném

prostředí už příliš často nesetkají, k procvičení a řazení podle abecedy může být ale dostačující.

4.3 SPN - Český jazyk 2

Tato publikace je součástí ucelené řady učebnic pro výuku českého jazyka na 1. stupni ZŠ. K učebnici je vydán pracovní sešit pro žáky, který rozšiřuje a doplňuje učivo obsažené v učebnici, a metodická příručka. Učebnice obsahuje celkem 13 kapitol. Její obsah sjednocují příběhy z běžného života dětí z 2. třídy, dospělých, i postavy zvířat ze zoologické zahrady.

Učebnice má 160 stran a její obsah je rozdělen do 12 kapitol (*Mluvíme různými jazyky; Opakujeme se zvířátky; Vlastní jména osob a zvířat; Abeceda; Věta; Slovo; Slabika; Hlásky; Vlastní jména měst a obcí, hor a řek; Písmeno ě; Souhlásky na konci slova; Věta jednoduchá a souvětí; Opakujeme učivo 2. ročníku*), které jsou dále členěny na jednotlivé podkapitoly. Kapitoly v učebnici zachovávají systematickou strukturu – číslo a název kapitoly, jazykovou část, která obsahuje nadpis, úvodní motivační text, otázky, doplňovací a tvořivá cvičení k úvodního textu, poučku, slohovou část s úvodní textem a slohovými cvičeními, v některých kapitolách najdeme podkapitolu *Co jsme se naučili*, která obsahuje cvičení a úkoly k procvičení, v závěru každé kapitoly je prostor pro sebehodnocení žáků.

Jednotlivými kapitolami prostupují části textu učebnice – motivační, expoziční, fixační.

Součástí motivační části je název kapitoly (*Mluvíme různými jazyky, Opakujeme se zvířátky, Vlastní jména osob a zvířat apod.*), výchozí motivační text (*Začíná školní rok, Proč se učíme abecedu? Felix v době kamenné apod.*) a otázky a úkoly, které navazují na úvodní text, podněcují u žáků zájem o práci s textem, kontrolují porozumění textu, přispívají k vytváření vlastního názoru i správné formulaci myšlenek (*Vypravuj o své návštěvě zoo., Chceš jít do zoo znovu?, Na kolik tlesnutí jsou jména děvčat z článku? Na kolik tlesnutí je tvoje jméno? apod.*). Otázky k textu i pokyny k plnění cvičení jsou správně zformulované a pro žáky srozumitelné. Úkoly a otázky, které se vztahují k jazykové části učebnice, jsou označeny číslem v oranžovém puntíku. Pokud se u cvičení objeví obrázek sešitu, mají žáci napsat úkol do sešitu. Sovička znamená náročný úkol.

Slohové úkoly a cvičení, zapadající integrálně do jazykové části, jsou označené zeleným puntíkem, většinou se jedná o popis nebo vypravování.

Důležitým prvkem expoziční části je poučka – zelený vykřičník a tučně zvýrazněný nápis *Pamatuj si* upozorňují žáky na poučení vycházející a vztahující se k právě probíranému učivu.

Ve fixační části žáci najdou různé typy úkolů k procvičení a upevňování poznatků, v kapitolách rozvíjející jazykovou výchovu jsou takové úkoly i v podkapitole *Co jsme se naučili*. Na konci každé kapitoly je prostor pro sebehodnocení žáků, které je vyznačené červenou otázkou *Myslíš si, že všechno z této kapitoly dobře umíš* a dává žákům možnost výběru ze 4 odpovědí - ty jim mohou usnadnit hodnocení při dosavadní práci – *Všechno umím dobře. Někdy udělám chybu. Dělán ještě dost chyb. Zatím se mi práce nedaří. Svůj úsudek si mohou žáci ihned ověřit v několika úkolech, které jsou ve žlutém rámečku a vztahují se k učivu dané kapitoly. Sebehodnocení je zakončeno opět červeně zvýrazněným dotazem *Bylo tvé původní hodnocení správné?*, žáci si tak po zhodnocení úkolů vytváří reálný názor na své schopnosti a dovednosti a mohou své původní hodnocení přehodnotit, čímž se učí korigovat názor na sebe sama.*

4.3.1 Jazyková výchova

V učebnici je celkem 11 kapitol, které rozvíjejí hlavně jazykovou výchovu (*Opakujeme se zvířátky; Vlastní jména osob a zvířat; Abeceda; Věta; Slovo; Slabika; Hlázky; Vlastní jména měst a obcí, hor a řek; Písmeno ě; Souhlásky na konci slova, Věta jednoduchá*). Žáci se pomocí učebnice učí rozeznávat skupiny *di – dy, ti – ty, ni – ny* a skupiny *dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě*; zdokonalují se v psaní správných tvarů písmen abecedy; rozlišují zvukovou a grafickou podobu slova; člení slova na hlásky, rozlišují krátké a dlouhé samohlásky a psaní *ú/ů*; poznávají a správně určují vlastní jména osob a zvířat; rozumí pojmu věta a slovo, určují druhy vět, osvojují si vztah slov významem protikladných, synonyma, slova významem nadřazená a podřazená; v textu dokážou najít slova příbuzná; učí se správnému pravopisu *y/ý* a *i/í* po měkkých a tvrdých souhláskách a souhlásek na konci slova; rozlišují větu jednoduchou od souvětí.

4.3.2 Komunikační a slohová výchova

Slohové učivo vede žáky k osvojení si dovednosti komunikovat s lidmi, ke schopnosti správně se vyjadřovat a porozumět čtenému textu. Slohové úkoly se vyskytují v rámci téměř každé kapitoly a jsou vždy označeny jako podkapitola nadpisem *Slohové úkoly*. Jako slohový útvar se zde vyskytuje vypravování, popis zvířete, osoby i věci, v učebnici se setkáme i s psaním dopisu se všemi jeho náležitostmi.

Příklady komunikační a slohové výchovy v jednotlivých podkapitolách v učebnici: *Kterými jazyky lidé mluví* (s. 9) – u žáků rozvíjí komunikaci s lidmi, kteří mluví jiným jazykem. Úkolem žáků je převyprávět obsah úvodního textu vlastními slovy, odpovědět na otázku, jestli už byli v nějaké cizí zemi a kterým jazykem tam lidé mluvili. *Pozorně se díváme* (s. 19) – žáci mají za úkol si důkladně prohlédnout obrázek ze ZOO a říct, co se tam děje. Další cvičení se vztahují k orientaci v textu a popisu cesty k jednotlivým zvířatům na obrázku. *Pozorně čteme* (s. 27) – úkoly ověřují pozornost žáků při čtení (Co je na tomto obrázku jinak než v článku?) i porozumění textu. *Jak spolu mluvíme* (s. 36) – žáci se učí správně používat různé pozdravy a omluvy, i zformulovat a napsat přání k nějaké příležitosti (Nový rok, Velikonoce). *Jak se k sobě chováme* (s. 57) – žáci sehrají scénky o tom, jak se k sobě chovat v různých situacích. *Popisujeme zvíře* (s. 72) – podle fotografie medvěda žáci zvíře popisují, nebo naopak podle popisu poznávají, o které zvíře se jedná. *Popisujeme osobu* (s. 81) – po přečtení článku *O Sněhurce* žáci vybírají z nabídky vhodná slova a doplňují, jaká Sněhurka byla, pohádku dovypráví a pokusí se i o dramatizaci. *Popisujeme věc* (s. 100) – žáci se podle popisu domu v textu *Dům, ve kterém bydlí Soňa* pokusí dům nakreslit. Poté popisují dům nebo byt, ve kterém bydlí, školu a další různá obydlí. *Píšeme dopis* (s. 109) – žáci dopisují konec dopisu, naučí se jak správně napsat adresu, nakonec napíší vlastní dopis.

Další texty a úkoly zaměřené na slohovou výchovu se vyskytují i v jazykové části učebnice a jsou označeny zeleným puntíkem s číslem úkolu, jedná se např. o vyprávění podle obrázků, řazení vět dle dějové posloupnosti nebo vybírání vhodných slov do vět.

4.3.3 Literární výchova

Literární výchova se v učebnici Český jazyk 2 vyskytuje pouze okrajově ve formě poezie i prózy. Básničky a úryvky z dětských knih, obsažené v učebnici, nenásilně vedou

žáky ke vztahu k literatuře a čtenářství.

Poezii v učebnici najdeme v básních *Čtenář* Jiřího Dvořáka (s. 18), *Velká rodina* od Jiřího Faltuse (s. 64) i v úryvku z textu písně Samsona Lenka *Méd'ové* (s. 72).

Prózu v učebnici zastupují hojně úryvky z beletrie pro děti např.: *Jak Mach a Šebestová dostali utržené sluchátko* (s. 27) a *Ze starých pověstí českých* podle Miloše Macourka (s. 27), *Felix v době kamenné* autorky Annete Langenové (s. 61), *Detektivní pátrání* podle Pavla Šmejkal (s. 63), *Jakoubkův kapesníček* podle Ludmily Pelcové (s. 91), *Hajný robátko v novém lese* autora Václava Čtvrta (s. 97), *Co se také stalo v naší zoo* od Jiřího Felixe (s. 115) nebo *Modroočko a Zelenoočka* Josefa Koláře (s. 147).

Literární výchova je dále rozvíjena v jednotlivých textech a cvičeních – např. v kapitole *Abeceda*, kde se žáci učí abecedu, mají za úkol přiřazovat knihy k jednotlivým autorům, řadit příjmení spisovatelů abecedně, nebo vyprávět o tom, kterou ze zmíněných knížek znají, jaká je jejich nejmilejší knížka, kdo ji napsal a kdo nakreslil obrázky.

4.3.4 Neverbální komunikace

Publikaci ilustroval Gabriel Filčík, jeho obrázky doplňují texty, slouží k popisu nebo zastupují slova ve větách. Kromě těchto ilustrací najdeme v učebnici také obrázky slavných malířů - Adolfa Borna (text *Jak Mach a Šebestová dostali utržené sluchátko*) a Josefa Lady (slouží žákům k popisu). V učebnici jsou také fotografie, které doplňují text nebo jsou určeny k popisu.

Některé části učebnice – názvy kapitol, poučky nebo systém hodnocení jsou barevně zvýrazněné, barevné jsou i symboly sešitu (cvičení, které mají žáci zapsat do sešitu) a sovičky (náročný úkol), zeleně označené jsou slohové úkoly, oranžově cvičení jazyková.

4.3.5 Shrnutí

V učebnici najdeme aktuální zajímavé texty, dostatek cvičení a úkolů. Vhodně zvolená je forma sebehodnocení v učebnici, kdy má žák možnost na konci každé kapitoly sledovat a posuzovat svůj pokrok v učení a sám si ověřovat správnost vlastního hodnocení.

V závěru školního roku si pak žáci podle vzoru na poslední straně v učebnici mohou vytvořit vlastní vysvědčení a zhodnotit tak svojí celoroční práci. Celkově je učebnice graficky zdařilá a přehledná, žáci se v ní mohou lehce orientovat.

4.4 SPN - pracovní sešit Český jazyk pro 2. ročník

Pracovní sešit na 48 stranách rozšiřuje, doplňuje a důkladněji procvičuje učivo obsažené v učebnici. Stejně jako učebnice je rozčleněn do 13 kapitol. Cvičení a úkoly v pracovním sešitě nejsou vázány na texty v učebnici a rozvíjejí hlavně jazykovou výchovu. Převažují tvořivá cvičení a typy cvičení, při kterých mají žáci za úkol doplňovat – vynechaná písmena, slov i celé věty, najdeme zde ale i křížovky. V pracovním sešitě nenajdeme žádné cvičení související se slohovou výchovou.

Žáci mají možnost svojí práci průběžně hodnotit. U každého cvičení je prázdný čtvereček. Jestliže žák vypracuje cvičení bez chyby nebo nejvýš s jednou chybou, nakreslí si, podle pokynů na obálce pracovního sešitu, do čtverečku červenou hvězdičku. V každé kapitole hvězdičky sečte a výsledek si zapíše do tabulky na poslední straně. Na konci školního roku si spočítá získané hvězdičky ze všech kapitol a podle tabulky ohodnotí svojí práci v celém sešitě.

Grafická stránka pracovního sešitu je jednoduchá a přehledná, ilustrace Gabriela Filcíka doplňují krátké texty, slouží k popisu nebo zastupují slova ve větách.

4.4.1 Shrnutí

Pracovní sešit obsahuje dostatečné množství cvičení a úkolů, je možné ho využít ve výuce i při domácí přípravě. Převažují typy cvičení – tvořivá a doplňovací. Poměr těchto cvičení je vyrovnaný. Tvořivých cvičení je 47 a doplňovacích 46. V pracovním sešitě se vyskytuje i 5 opisovacích cvičení. Při řešení úkolů a doplňování mají žáci dostatek místa na psaní. Hodnocení je přehledné a dostačující, žáci mají možnost pomocí hvězdiček a hodnotící tabulky na konci sešitu sledovat svoje dílčí úspěchy, po vypracování všech úkolů a cvičení pak zhodnotí svojí práci za celý školní rok.

4.5 Nová škola Brno - Český jazyk 2

Tato učebnice je součástí Duhové řady učebnic nakladatelství Nová škola Brno, edice Čtení s porozuměním, zaměřené na podporu čtenářské gramotnosti. Její nedílnou součástí jsou pracovní sešity *Učíme se hrou se skřítkem* (I. a II. díl). Učebnici je možno doplnit interaktivní učebnicí *Český jazyk 2 se skřítkem*, která obsahuje interaktivní cvičení i videa. Průvodní postavou učebnice, obou dílů pracovního sešitu i interaktivní učebnice je skřítek Kvítek. Učivo v učebnici je rozčleněno do jednotlivých kapitol, těch je celkem 14, a jsou dále rozděleny na podkapitoly. U některých cvičení v učebnici jsou použity symboly, které značí otázky k upevnění čtenářské gramotnosti (symbol knihy), odkazují na skupinovou práci (postavičky dětí), upozorňují na úkoly a otázky k mezipředmětovým vztahům (obrázek dílku puzzle), poukazují na hry a soutěže (kostky ze stavebnice) a odkazují na odpovídající strany v pracovním sešitě (symbol pracovního sešitu). Zařazeny jsou také úkoly zaměřené na etickou výchovu žáků a mezipředmětové vztahy. Na konci učebnice najdeme i řešení hádanek a náročnějších úkolů. Jako volná příloha je vložena karta s tiskací a psací abecedou.

Obsah učebnice zachovává klasickou strukturu – číslo a název kapitoly, jazyková část s úvodním motivačním textem, otázky, úkoly a tvořivá cvičení vztahující se k textu, poučka a další cvičení k procvičení a upevnění učiva. Každá kapitola obsahuje slohové učivo a v závěrečné části opakování.

V jednotlivých kapitolách učebnice nalezneme část motivační, expoziční i fixační. Část motivační zahrnuje číslo a název kapitoly (*1. Opakování učiva 1. Ročníku, 2. Písmo a abeceda, 3. Věta – vyjadřování ústní a písemné* apod.), úvodní motivační text – původní od autorů učebnice nebo v podobě úryvků z literatury pro děti. Úkoly, které navazují na text, podněcují u žáků zájem o práci s textem, vedou je k vytváření vlastního názoru, doplněny jsou také otázkami kontrolujícími porozumění textu (např.: *Kdo při námluvách ptáků zpívá – samičky, samci nebo samičky i samci ptáků? Proč je pro samečky ptáků jejich jarní zpěv důležitý?* s.60) .

Součástí expoziční části je žlutou barvou vyznačené poučení (*Zapamatujte si:*) vyvozené z úvodního textu (*Slova kleště, pila, šroubovák, kladivo, hoblík jsou svým významem podřazená slovu nářadí.* s. 28).

Ve fixační části nalezneme úkoly k procvičení a upevnění učiva – tvořivá (např. *Vymýšlejte víceslabičná slova, která začínají uvedenými slabikami.* s. 36)

a doplňovací cvičení (např. *Přečtěte přísloví. Doplňte i, í/y, ý.* s. 52), úkoly určené ke skupinové práci (např. *Jeden žák potichu říká abecedu, druhý řekne „stop“.* Skupiny vymýšlejí slova začínající písmenem, na kterém se spolužák zastavil. s. 11), i nápadité návody na hry, pomocí kterých si žáci hravou formou procvičují probrané učivo (příklad hry z učebnice: *Přidávejte do kufru slova v pořadí podle abecedy. Vzor: První žák: „Když jsem jel na prázdniny, dal jsem si do kufru autíčko.“ Druhý žák: „Když jsem jel na prázdniny, dal jsem si do kufru autíčko a bundu...* s. 13).

4.5.1 Jazyková výchova

Všechny kapitoly v učebnici rozvíjejí především jazykovou výchovu. Pomocí učebnice si žáci osvojují učivo o slovu a větě, určují druhy vět, poznávají význam slova, rozlišují slova nadřazená, podřazená, souřadná, protikladná a souznačná. V učivu o hláске dělí hlásky na samohlásky a souhlásky; samohlásky dále rozlišují na krátké a dlouhé, učí se správnému psaní *u, ú/ů*, souhlásky rozdělují na měkké, tvrdé a obojetné, rozlišují správné psaní *i/í* po měkkých souhláskách a *y/ý* po tvrdých souhláskách, psaní souhlásek uprostřed a na konci slova. Učí se rozeznávat slova se skupinami *dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě*, seznámí se s pojmem slovní druhy a dokáží určit podstatná jména, slovesa a předložky, poznávají a určují vlastní jména a psaní velkých písmen.

4.5.2 Komunikační a slohová výchova

V každé z kapitol učebnice najdeme podkapitolu *Sloh*. Slohové úkoly pomáhají žákům ke schopnosti správně se vyjadřovat a k osvojení dovednosti komunikovat s ostatními.

Příklady komunikační a slohové výchovy v učebnici: *Pozdravy* (s. 14) – žáci se naučí používat různé pozdravy. *Vyprávění podle obrázkové osnovy* (s.18) – vyprávění pohádky O Červené karkulce podle obrázků. *Prosba, poděkování* (s. 25). *Omluva* (s. 30) – žáci se učí být slušní a ohleduplní k ostatním. *Vánoce, novoroční přání* (s. 35) – vyprávění podle obrázků o Vánocích, seznámení se s pohlednicí. *Popis zvířete* (s. 45) – po přečtení popisu štěněte žáci za pomoci osnovy sestavují popis kotěte na obrázku. *Popis děje* (s. 53)

– žáci vyprávějí o tom, co se děje na jaře v přírodě, i o tom, jak probíhají Velikonoce u nich. *Vyprávění podle obrázkové osnovy* (s. 57) – pomocí obrázkové osnovy žáci vyprávějí pohádku O budce a pokusí se si pohádku i zahrát. *Popis pracovního postupu* (s. 65) – podle vzoru z textu mají žáci za úkol sestavit krátký popis pracovního postupu – setí hrášku do záhonku. *Vyprávění podle osnovy* (s. 69). *Popis osoby* (s. 73) – žáci se pokusí popsat svého kamaráda, jak vypadá, jaké má vlastnosti.

4.5.3 Literární výchova

Literární výchova integrálně zapadá do jazykové části učebnice. Kromě původních textů se v učebnici vyskytují ukázky z literatury pro děti, které buď uvádějí nové učivo, nebo slouží k procvičení probíraných gramatických či pravopisných jevů, i mnoho básniček a říkadel, které spolu s prozaickými články mají za úkol vzbudit v dětech zájem o literaturu. Ke cvičením, která rozvíjejí literární výchovu, patří i úkol, v němž žáci přiřazují knihy ke spisovatelům (s.13).

4.5.4 Neverbální komunikace

Publikaci ilustrovala Alena Baisová. Její postavička skřítko Kvítka provází žáky celou učebnicí, další obrázky doplňují texty, slouží k popisu nebo k vyprávění podle obrázků. Učebnice je graficky přehledná, důležité věci jsou dostatečně zvýrazněné nebo barevně odlišené – název kapitoly na červeném podkladě, otázky kontrolující porozumění textu v modrém rámečku, poučky ve žlutém, pokyny k úkolům a cvičením napsané modrým písmem.

4.5.5 Shrnutí

Učebnice je zaměřena na čtení s porozuměním, v každé kapitole pod úvodním motivačním textem je několik otázek k upevnění čtenářské gramotnosti. Učebnice je přehledná, obsahuje mnoho úkolů a cvičení k procvičení učiva, k některým je možné

využít fólii a doplňovat odpovědi na otázky přes fólii rovnou do učebnice. Vhodně zařazené jsou úkoly pro skupinovou práci a hry, které nenásilně a zábavnou formou procvičují učivo.

4.6 Nová škola Brno – pracovní sešity Učíme se hrou se skřítkem (1. a 2. díl)

Pracovní sešity (1. a 2. díl – edice Čtení s porozuměním) jsou vhodným doplňkem k učebnici Český jazyk 2. První díl slouží zejména k procvičování a upevňování prvních sedmi kapitol učebnice, druhý díl zahrnuje zbytek kapitol učebnice. Pracovní sešity jsou zpracovány zábavnou formou, najdeme zde cvičení a úkoly rozvíjející jazykovou i komunikační a slohovou výchovu – ukázky z literatury pro děti, doplňovačky, hádanky, rébusy, křížovky, soutěže, vtipy, cviky k protažení těla a náměty na skupinovou práci. Pracovní sešity využívají i metod činnostního učení, k tomu jsou určeny kartičky k vystřížení v příloze sešitu, sloužící k především k procvičování a prohlubování učiva. V 1. díle jsou to kartičky *oznamovací, rozkazovací, tázací, přací, Y, Ý, I, Í, U, Ú, Ů, DY, TY, NY, DI, TI, NI, DÝ, TÝ, NÝ, DÍ, TÍ, NÍ* a interpunkční znaménka používaná na konci vět - tečka, vykřičník, otazník. V 2. díle *PODSTATNÁ JMÉNA, SLOVESA, PŘEDLOŽKY, malé písmeno, VELKÉ PÍSMENO*. Žáci si podle pokynů učitele kartičky postupně vystřihují a následně s nimi pracují v hodinách českého jazyka. Postup při manipulačních činnostech s kartičkami je pro učitele uveden v pracovním sešitě. Kromě kartiček jsou součástí přílohy i samolepky skřítky Kvítka, určené k hodnocení žáků při opakování. Na konci pracovních sešitů se nachází klíč k vybraným cvičením.

Pracovní sešity jsou shodně jako v učebnici rozděleny na jednotlivé kapitoly, na konci každé z nich najdeme *Opakování se skřítkem*, ve kterém žáci si formou testu – 7 otázek s možností výběru odpovědí *a), b)* zopakují probrané učivo dané kapitoly, za každou správnou odpověď získají od skřítky jeden bod, který si zapíší po straně testu do rámečku. Nakonec body sečtou a podle počtu správných odpovědí si nalepí samolepku skřítky se zlatým, stříbrným nebo bronzovým podkladem. Všechna opakování v závěru kapitol mají shodnou strukturu, pouze *Závěrečné opakování se skřítkem* (v obou dílech pracovního sešitu), zahrnující opakování příslušných kapitol v učebnici, obsahuje i doplňovací a tvořivá cvičení. V závěru pracovních sešitů - *Rozloučení s 1. dílem*

pracovního sešitu a *Rozloučení se skřítkem* (v 2. díle) najdou žáci velkou křížovku s opakováním.

U některých cvičení jsou stejně jako v učebnici uvedeny symboly upozorňující na skupinovou práci, na různé hry a soutěže. Nově se objevuje symbol skřítky, který označuje vtipy, symbol holčičky upozorňující na návody na cviky k protažení těla, a symbol ruky vyskytující se u manipulačních úkolů, při kterých žáci využívají kartičky z přílohy.

Počet cvičení označených symboly v pracovních sešitech Učíme se hrou se skřítkem (1. a 2. díl)

	skupinová práce	hry, soutěže	vtipy	cviky k protažení těla	manipulační úkoly
1. díl	4	7	3	2	14
2. díl	3	3	1	2	21

Pracovní sešity ilustrovali Alena Baisová a Jiří Růžička. Mnoho jejich obrázků doplňuje krátké texty, jsou určeny k vymalování, nahrazují část textu nebo slouží k popisu. K lepší orientaci v pracovních sešitech pomáhají žákům i učitelům kreslené symboly u jednotlivých cvičení.

Barevně vyznačené jsou v pracovních sešitech názvy kapitol, úvodní motivační texty, čísla úkolů, tajenky v křížovkách nebo čtverečky k doplňování.

4.6.1 Shrnutí

Pracovní sešity vhodně doplňují učebnici, symboly pracovního sešitu v učebnici přímo odkazují na stránky v pracovním sešitě. Nalezneme zde mnoho rozmanitých úkolů, pomocí kterých žáci intenzivně procvičují učivo z učebnice. Nejčastějším typem cvičení k procvičování učiva jsou cvičení tvořivá a doplňovací. V 1. díle se vyskytuje

73 cvičení tvořivých, 40 doplňovacích, 3 cvičení určená k opisu a 3 cvičení označená jako *diktát*. V 2. díle pracovního sešitu najdeme vyrovnaný poměr cvičení tvořivých a doplňovacích. Tvořivých cvičení je 50 a doplňovacích také 50. Opisovací cvičení se 2. díle pracovního sešitu nevyskytují. Cvičení určená k psaní diktátu jsou zde 2. Počty nezahrnují úkoly z kapitol Opakování se skřítkem č. 1 – 5 a Závěrečné opakování se skřítkem.

Grafická stránka pracovních sešitů je jednoduchá a přehledná, žáci se v nich mohou snadno orientovat. Vhodně zvolený a motivující je pro žáky systém hodnocení pomocí testů na konci každé kapitoly, kdy mohou získat a vylepit si do příslušného políčka samolepku skřítky Kvítka.

5 Srovnání analyzovaných učebnic

Všechny učebnice a pracovní sešity českého jazyka pro 2. ročník ZŠ, vybrané k analýze, jsou v souladu s RVP ZV, schváleny MŠMT a zařazeny do seznamu učebnic pro základní školy pro vzdělávací obor Český jazyk a literatura.

Kritéria ke srovnání učebnic a pracovních sešitů: plnění očekávaných výstupů daných RVP ZV ve složce jazykové výchovy, komunikační a slohové výchovy, literární výchovy; struktura a obsah.

5.1 Očekávané výstupy

Vzhledem k tomu, že očekávané výstupy jsou koncipovány pro 1. období, tedy pro 1. – 3. ročník, nejsou v těchto učebnicích ještě zcela naplněny. Na konci 2. ročníku jsou ale splněny částečně a to ve všech složkách vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura.

Jazyková výchova

Vzdělávací obsah jazykové výchovy ve vybraných učebnicích je prostředkem ke zvládnutí a osvojení očekávaných výstupů, dosažitelných žákům na konci 2. ročníku ZŠ. Ve složce jazykové výchovy žák rozlišuje zvukovou a grafickou podobu slova, člení slova na hlásky, rozlišuje krátké a dlouhé samohlásky a správně je užívá; učivem o slově si osvojuje vztah slov významem protikladných, synonyma, slova významem nadřazená a podřazená, učí se vyhledat v textu slova příbuzná; rozeznává a správně určuje slabiky, hlásky a písmena; na základní úrovni rozlišuje větu jednoduchou a souvětí, spojuje věty do jednoduchých souvětí; rozlišuje věty podle postoje mluvčího; správně píše a odůvodňuje psaní *i/i* a *y/y* po tvrdých a měkkých souhláskách, hláskových skupin s písmenem *ě*, *u/ú/ů* a souhlásek na konci slova; správně píše a odůvodňuje velká písmena na začátku věty, chápe smysl vlastních jmen osob a zvířat, zvládá jejich pravopis a určování.

Rozdíl najdeme v učivu o slovních druzích, které je vynecháno v učebnici nakladatelství SPN. Ve zbývajících dvou učebnicích nalezneme učivo, kde žáci rozlišují

některé slovní druhy – podstatná jména, slovesa, předložky, spojky, a učí se u nich používat správných gramatických tvarů v psaném i mluveném projevu.

Komunikační a slohová výchova

Vzdělávací obsah a jeho organizace ve vybraných učebnicích pro 2. ročník ZŠ jsou prostředkem k zvládnutí a osvojení očekávaných výstupů ve složce komunikační a slohové výchovy. Na konci 2. ročníku žák správně a plynule čte s porozuměním přiměřeně náročný text; chápe ústní i písemné pokyny; respektuje základní komunikační pravidla; pečlivě vyslovuje, dýchá a volí vhodné tempo řeči; používá vhodné vyjadřovací prostředky; zvládá krátký souvislý ústní projev; věcně i formálně správně píše jednoduché sdělení; kontroluje vlastní písemný projev; vypráví podle obrázků a řadí ilustrace podle dějové posloupnosti.

Ve všech učebnicích pro žáky 2. ročníku ZŠ, které byly vybrány k analýze, se objevují především dva slohové útvary - vyprávění a popis.

Mezi učebnicemi nebyly ve složce komunikační a slohové výchovy nalezeny výrazné rozdíly, slohových úkolů v nich najdeme dostatečné množství, v učebnicích nakladatelství SPN a Nová škola Brno jsou tyto úkoly v kapitolách odděleny, v publikaci Prodos cvičení komunikační a slohové výchovy integrálně zapadají do jazykové části. Rozdíl najdeme pouze u slohového útvaru popis pracovního postupu, ten v učebnici nakladatelství SPN nenajdeme, v ostatních ano.

Literární výchova

Literární výchova je ve vybraných učebnicích českého jazyka pro 2. ročník ZŠ zastoupena pouze částečně. Objevují se zde v dostatečném množství básně, říkanky, úryvky z literatury pro děti a pohádky. K rozvíjení literární výchovy žáků slouží především čítanky.

5.2 Srovnání obsahu učebnic

Obsah všech analyzovaných učebnic je členěn na kapitoly, číslované jsou v učebnicích nakladatelství SPN a Nová škola Brno. Texty vybraných učebnic jsou koncipovány tak, aby plnily ve vyučování funkci informativní, komunikativní i instrumentální, a zároveň respektovaly základní didaktické principy – přiměřenost, názornost, uvědomělost, aktivnost, trvalost osvojení. Texty jsou přiměřené věku žáků, motivují žáky k aktivitě při práci s učebnicí, obsahují názorné příklady, pomocí úkolů a cvičení si žáci procvičují a opakují učivo.

Kapitoly v těchto učebnicích jsou pomyslně rozděleny na jednotlivé části – motivační, expoziční a fixační. Část motivační obsahuje úvodní motivační text a úkoly a otázky k tomuto textu, v části fixační nalezneme vždy poučku, expoziční část obsahuje další úkoly a procvičovací cvičení, zastoupena jsou především cvičení tvořivá a doplňovací. V žádné učebnici nenajdeme úkoly pro žáky s rychlejším tempem práce, pouze v učebnici SPN nalezneme 22 náročnějších úkolů, které jsou označené symbolem sovy. Učebnice Nová škola Brno obsahuje navíc 14 návodů na hry a soutěže, které zábavnou formou procvičují probírané učivo, 13 úkolů určených ke skupinové práci a 17 úkolů a otázek k mezipředmětovým vztahům. V učebnicích Prodos a SPN mezipředmětové vztahy integrálně zapadají do jazykového nebo slohového učiva.

Dobré grafické zpracování všech těchto učebnic umožňuje žákům dobrou orientaci v textu, všechny učebnice obsahují dostatečné množství ilustrací – v učebnici nakladatelství Prodos a Nová škola najdeme pouze ilustrace původní, v učebnici SPN i ilustrace převzaté z literatury pro děti. V učebnicích z nakladatelství Prodos a SPN se vyskytují také fotografie.

5.3 Srovnání pracovních sešitů

Pracovní sešity nakladatelství Prodos a Nová škola Brno je vhodné používat spolu s učebnicí, objevují se v nich úkoly, které navazují na texty v učebnici, symboly v učebnici Nová škola Brno přímo odkazují na strany pracovního sešitu stejného nakladatelství. Pouze pracovní sešit SPN není vázán na učebnici, a lze ho tudíž používat i samostatně. Ve všech pracovních sešitech je procvičováno učivo obsažené v učebnicích shodného nakladatelství. V pracovních sešitech nakladatelství Prodos, SPN a Nová škola Brno nalezneme mnoho

různých typů úkolů k procvičení. Nejčastějšími typy jsou cvičení tvořivá a doplňovací. V pracovních sešitech nakladatelství Prodos a Nová škola Brno je těchto úkolů více, pracovní sešit SPN je méně obsáhlý. V pracovních sešitech nakladatelství Nová škola Brno najdeme navíc typy na skupinovou práci, návody na hry a soutěže.

5.4 Hodnocení žáka při práci s učebnicí a pracovním sešitem

Hodnocení, ani formu sebehodnocení, které sleduje a hodnotí pokroky žáka, není v učebnici ani v pracovním sešitě nakladatelství Prodos. V učebnici nakladatelství SPN najdeme na konci každé kapitoly sebehodnocení, pomocí kterého mohou žáci sledovat a posuzovat své pokroky v učivu. Následně si pomocí cvičení a úkolů, vztahujících se k určitému tématu – probranému učivu, mohou ověřit, zda bylo jejich původní hodnocení správné. V pracovním sešitě nakladatelství SPN se objevuje odlišná forma hodnocení – u každého cvičení je prázdný čtvereček, do kterého si žáci zakreslí červenou hvězdičku, pokud vypracují cvičení bez chyby nebo nejvýš s jednou chybou. Na konci každé kapitoly hvězdičky sečtou a výsledek zaznamenají do tabulky na poslední straně sešitu, v závěru školního roku pak ohodnotí svoji práci v celém tomto sešitě.

Pro žáky motivující je hodnocení v pracovním sešitě nakladatelství Nová škola Brno, kde skřítek Kvítek odměňuje žáky po každém Opakování se skřítkem samolepkami, které jsou vloženy do pracovního sešitu. V učebnici ze stejného nakladatelství hodnocení chybí.

6 Návrhy úkolů k procvičení učiva

Běžně používané učebnice a pracovní sešity českého jazyka obsahují celou řadu cvičení a úkolů, které se využívají při vyučování i při domácí přípravě žáků. Návrhy úkolů k procvičení učiva vznikly za účelem doplnění těchto učebnic a pracovních sešitů. Je vhodné je využít pro žáky s rychlejším tempem práce i při běžné práci žáků ve vyučovací hodině. Základním cílem pomůcky je nabídnout žákům určitou činnost, která vede k učení – k procvičování, opakování, upevňování určité látky, ale i k novému poznání. Zásobník úkolů čítá 20 pracovních listů z českého jazyka, které jsou určeny žákům 2. ročníku ZŠ. Najdeme v nich různé typy úkolů a cvičení rozvíjejících jazykovou výchovu, ale i úkoly zaměřené na mezipředmětové vztahy.

6.1 Druhy vět

a) Vlaštovky

Pod naší střechou mají každý rok hnízdo vlaštovky. Letos tam vychovaly čtyři mladé. V polovině září všechny odletěly. Kdepak nyní asi jsou? Vráť se k nám? Kéž přiletí všechny! Hnízdí vlaštovky také na vašem domě?

Pastelkami podtrhněte v textu druhy vět: oznamovací věty zeleně, tázací modře, rozkazovací červeně, práci černě.

Odpovězte na všechny otázky v textu.

b) Doplňte znaménka za větami a spoj je s názvem druhu věty.

Slušně pozdrav _

Kdy půjdeš ven _

VĚTA OZNAMOVACÍ

Kéž bych dostala hodně dárků k narozeninám _

VĚTA PŘACÍ

Dneska půjdeme na hřiště _

VĚTA TÁZACÍ

Umíš jezdit na kole _

VĚTA ROZKAZOVACÍ

Ať svítí slunce celý den _

c) Doplňte větu tak, aby vznikl druh věty podle zadání. Nezapomeň na znaménko za větou.

Oznamovací: Petr je

Tázací: Myslíš, že Jana

Rozkazovací: Radku, polož

Přací: Kdyby tak Lenka tolik

6.2 Uspořádání vět

a) Na nákupu

U pokladny zaplatím.

Naložím do něj nákup.

Uklidím vozík.

Maminka mě pochválí.

Vezmu si vozík.

Uložím nákup do tašky.

Každou větu opište na proužek papíru. Z proužků s větami pak sestavte celek.

b) Můj všední den

Vyprávějte, co všechno postupně děláte ve všední den od rána do večera (od vstávání po usínání).

c) Chaloupka

Jednou jsme s maminkou a tatínkem šli na výlet. Přišli jsme k malé chaloupce. U chaloupky stála stará jabloň. U stromu se pásala koza. Za chaloupkou byla zahrada plná rozkvetlých růží.

Zařaďte do článku na vhodná místa věty:

Byla celá ze dřeva.

Při návratu jsme se za hezkou chaloupkou ohlíželi.

6.3 Slovo

a) Do rámečku za větou doplňte znaménko. Určete počet slov ve větě. Číslo pište na linku.

Kočka dobře slyší ____ Pozor ____ Má velmi ostré dráčky ____ Koťata
bývají hravá ____ Jak nazýváme samce od kočky ____ Kéž má každá kočka plnou
misku masa ____

b) Rozdělte věty na slova. Věty správně napište.

V kuchyni máme hodiny.

Nalouček vetou kopretiny.

Děti se lepo skakují.

c) Poskládejte slova tak, aby vznikla věta.

strom na vysoký Jeníček vylezl _____

ztratily v děti se lese _____

Poznali jste, z které pohádky jsou tyto věty?

Pohádku vyprávějte.

Nakreslete k ní obrázek.

6.4 Slova nadřazená, podřazená, souřadná

a) Slova z nabídky rozřídíte na slova souřadná a vepíš je do rámečků. Pod rámeček napišete slovo nadřazené.

Nabídka slov: *celer, kalhoty, chleba, svetr, ponožky, rohlík, dalamánek, okurka, houska, čepice, salát, kabát, paprika, žemle, tričko, mrkev.*

b) Vymyslete pět slov významem podřazených k těmto slovům a slovním spojením.

dopravní prostředek _____

listnatý strom _____

ovoce _____

zvíře _____

c) Které slovo do řádku nepatří? Proč?

jaro, léto, září, podzim, zima

ježek, veverka, krtek, strom, jelen

6.5 Slova významem protikladná

a) Ke slovům napište slova protikladná.

velký - _____, tlustý - _____, světlo - _____,

málo - _____, hluk - _____, dole - _____,

tepló - _____, ano - _____, noc - _____,

zdraví - _____, blízko - _____, vysoký - _____

b) Najděte a spojte slova významem opačná.

blízko
síla
statečnost
špinavý
pracovitý

čistý
daleko
lenivý
slabost
zbabělost

c) Doplňte správně.

Dům je

nový nebo _____,

přízemní nebo _____,

neobydlený nebo _____.

6.6 Slova se stejným nebo podobným významem (synonyma)

a) Synonyma vyznačte stejnou barvou.

málo	cesta	fotbal	kouř	kopaná
vlhko	dým	trochu	mokro	silnice

b) Napište synonyma k daným slovům.

dům -

chlapec -

máma -

pěkně -

c) Napište vhodná synonyma k podtrženým slovům.

Na výletě nás zastihl liják.

Dřevorubci porazili strom.

Na záhoně rostou pěkné květiny.

To jste napsali dobře.

6.7 Psaní U, Ú / Ů

a) Doplňte u, ú / ů.

malý t_čňák, bílá s_l, noční m_ra, vysoká h_l, mrazivý _nor, _loha z matematiky, cihlový d_m, zelený l_sk, hezky _pravený _čes, velký _klid, _čitelka R_žena, brzy odbije p_lnoc, stará k_lna, bolavý z_b, dřevěný stůl, p_jdeme do _dolí, pět žák_, tajemný _kryt, pr_chod zakázán

b) Doplňte správně u nebo ú.

V terý se děti vypravily do dolí. kázalo se, že cesta je velmi navná. Ondra navou snl. V dolí viděly děti podivný kaz. plně se zatáhlo. Daly se na těk, ale liják netekly. plně promokly. Jirka cestou padl, ale raz z toho nebyl. Za chvíli se nad dolím vyjasnilo a ukázala se chvatná dha.

Už jste někdy viděli duhu? Nakreslete jí.

c) Najděte chyby, podtrhněte je a správně napište na řádek.

Malý potůček, hluboká tuňka, správná úvaha, krůček dolú, vůně šeríku, silný úder, půlka dortu, suchá kúrka, krásná úprava, červená muchomurka, modré borůvky, chlapcům a děvčatům, dobrý úmysl, velká útrata, domácí úkol, studený průvan

6.8 Psaní I, Í / Y, Ý po měkkých a tvrdých souhláskách

a) Sýkory

Do naší zahrady se přistěhovaly sýkory modřinky. Jsou to ptáčci s modrými hlavičkami a běloučkými tvářičkami. Drápky se přidržují kůry a pečlivě prohlížejí stromy. Hledají hmyzí vajíčka, housenky, červíky a broučky. Když je zima, jsou spokojeny se semeny a jádry a rády přijmou i kousky loje.

Slova s i, í po měkkých souhláskách podtrhněte červeně, slova s y, ý po tvrdých souhláskách podtrhněte modře.

Které jiné ptáčky můžete vidět na zahradě?

b) Do neúplných vět doplňte slovo z nabídky a dopište chybějící písmena.

Nabídka slov: dn_, druh_, týdn_

Měsíce jsou rozděleny na _____.

Sobota a neděle jsou _____ volna.

Máme různé _____ kalendářů.

c) Znáte pravidla silničního provozu?

Na chodn_ku chod_me po _____ straně. Kde nen_ na silnic_ chodn_k, musíme chod_t po _____ okraj_. Př_ chůzi po siln_ci smíme j_t nejvýše _____ vedle sebe.

Doplňte vynechaná písmena a vynechaná slova.

6.9 Vlastní jména měst, obcí, hor a řek

a) Naše vlast se jmenuje Česká republika. Tvoří ji Čechy, Morava a Slezsko. Hlavní město je Praha. Další velká města jsou Brno, Ostrava a Plzeň. Mnohé obce u nás se jmenují Lhota, Hamr, nebo Újezd. Naše nejvyšší hora je Sněžka, na Moravě je nejvyšší Praděd. V Krkonoších pramení řeka Labe. Řeka Vltava má prameny na Šumavě. Tam pramení také Otava, Blanice, Úhlava.

Vyhledejte vlastní jména a podtrhněte je.

Znáte ještě další jména měst, obcí, hor a řek?

Napište jméno města nebo vesnice, kde žijete.

Napište jméno některého velkého města ve vašem okolí.

b) Doplňte počáteční písmena a na řádek napište slovo nadřazené.

_ltava, _abe, _tava, _lanice, _hlava _____

_raha, _lzeň, _rno, _strava _____

_rkonoše, _umava _____

_něžka, _raděd _____

c) Podtrhněte červeně jména měst a obcí, modře jména řek, hnědě jména hor a pohoří.

Písek, Liberec, Šumava, Říp, Lužnice, Brno, Krkonoše, Otava, Klatovy, Vltava, Beskydy, Labe, Horažďovice, Praha, Jeseníky, Ostrava, Berounka, Ohře, Český les, Olomouc, Jizera

6.10 Abeceda

a) Napište názvy pohádkových bytostí podle abecedy.

ježibaba, drak, obr, vodník, hejkal, polednice, čert, kouzelník, skřítek, trpaslík

b) Doplňte vynechaná písmena.

A B C Č D Ď F G H I K L M O P Q Ř S T
 V W Y Z

c) Seřad'te tato slova podle abecedy a napište je.

datel, papoušek, orel, špaček, žluva, vrabec, kos, slavík, jestřáb

Slovo začínající písmenem *p* podtrhněte a nakreslete k němu obrázek.

d) Vypište jména všech spolužáků a seřad'te je podle abecedy.

6.11 Písmeno ě

a) Začíná sněžit. Sotva napadne sníh, celá země se promění v bělostnou stránku, jako je nepopsaná stránka v sešitě. Ta stránka však dlouho taková nezůstane. Přiletí vrána a obtiskne na ní muří nohu. Přiběhnou děti a jejich sáně pěkně narýsují dvě rovnoběžky. Zkrátka každý tu stránku nějak poznamená.

Podtrhněte ve slovech *dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě*.

b) Doplňte.

Děti p_k__ kreslily. Do školy nechoďte poz___. Jak se __šíte na prázdniny? Spoj tyto dv__ v_ty. Co jste m_li dnes k o__du? Znamý sportovec b_žel, co mohl nejrychleji, ale nakonec se stal ví__zem docela neznámý závodník.

c) Přečtete tato slova a opište je.

dědeček, neděle, pondělí, dýně, útěcha, tělo, Sněžka, pelyněk, štkat, třešně, štětec

Podtrhněte skupiny *dě, tě, ně*.

Víte, co je pelyněk? Kde to zjistíte?

d) Doplňte podle vzoru:

Jaký? mladý krásný, čistý, hnědý, zelený, tvrdý

Jak? mladě _____

6.12 Dvojhlasčky *ou, au*

a) Vyhledejte a podtrhněte dvojhlasčky.

liščí doupě, nový autobus, rozkvetlá louka, míč v autu, zelený doubek, autor pohádek, bolavý zoubek, hloupý žert, nová koupelna, zlatý brouček, zelená koule, černý pavouk, velká moucha

b) Doplňte správné dvojhlasčky.

Na louce se pas__ h__fy ovčí.

Z továrního komína st__pá k__ř.

Staré __to těžce st__pá do kopce.

__vej, bolí mě __ško!

c) Popletená přísloví správně přepište a doplňte dvojhlasčky.

V n__zi poznáš koláče.

Ráno m__dřejší přítele.

Bez práce nejs__u večera.

6.13 Pišeme *b*, nebo *p*?

a) Doplňte správně *b* nebo *p*, na řádku запиšte jiné tvary slova nebo slova příbuzná.

šrou□

ši□ka

chlu□

sli□

jeřá□

ba□ka

skořá□ka

pohy□

b) Doplňte.

vysoký stro_, přistu_ blíž, kamenný slou_, prudký pohy_, starý du_, sli_ mi to, pět chalu_,
velká hlou_ka, nastu_ opatrně, stará ba_ka, poštovní holu_, zdravý hři_, bolí mě zu_, čilá
ry_ka, tmavý chlě_, klu_ko vlny, několik vr_, plný košík hu_, kvákání ža_

6.14 Pišeme *d*, *d'*, nebo *t*, *t'*?

a) Doplňte. Víte, co znamená, když se řekne:

Karel má ruce jako le_.

Má děravou pamě_.

Hla_ je nejlepší kuchař.

Ovoce bylo sladké jako me_.

Svého si hle_, cizího nech.

b) Opravte chybně napsaná slova a věty napište správně.

Mám rát čerstvý chléb.

Medvět mlsá met.

Zasať semínko do země.

V obchodě vrad' prázdné láhve.

Set' rovně.

Nezaspi, probuť se včas.

6.15 Pišeme v, nebo f?

a) Doplňte. Víte, co znamená, když se řekne:

Má prudkou kre_.

Bránil se jako le_.

Nosí se jako pá_.

Je nás celý hou_.

b) Doplňte vynechaná písmena.

Maminka koupila dvě hlá_ky zelí. V rohu poho_ky spalo koťátko. Fotogra_ nám udělal snímek na památku. Maminka upekla borů_kový koláč. Mám rád bábo_ku od babičky. Mlu_ pomalu. Rozlil jsem polé_ku. Chlapci a dí_ky si hráli na pískovišti. Z rozbitého kolena mu tekla kre_.

c) Naše státní hymna se jmenuje Kde _____.

Jak se při zpěvu nebo poslechu hymny budete chovat? Proč?

Poslechněte si jí.

Které další symboly našeho státu znáte?

6.16 Pišeme z, ž, nebo s, š?

a) Doplňte vynechaná písmena.

Přes ní_kou zídku je vidět na dvorek. Chodím do pěveckého krou_ku. Voda vystoupila až na hrá_rybníka. To je tě_ká soutě_. Malá mu_ka stále poletuje nad mi_kou s ovocem. Nastříhej papír na ú_ké prou_ky. Který obra_se ti líbí? Ten u okna je he_ký. Oře_si tu_ky.

b) Doplňte. Víte, co znamená, když se řekne:

Všechno má svou me_.

Vlasy si česal na je_ka.

Je štíhlá jako bří_ka.

Vklouzla do pokoje jako my_ka.

Při jeho vypravování nám běhal mrá_po zádech.

c) Opravte chybně napsaná slova a věty napište.

Jeník sní k obědu dva řísky.

V zimě na okna maluje mrás.

Už leš a spi.

Smaš tabuli.

6.17 Pišeme *h*, nebo *ch*?

a) Doplňte. Víte, co znamená, když se řekne:

Stra_ má velké oči.

Nemohl chytit de_.

Le_ce nabyl, le_ce pozbyl.

Její zdraví je kře_ké.

b) Doplňte vynechaná písmena a slova, která mají opačný význam.

Bře_ u potoka je vl_ký, nebo _____.

Tvaro_ je měkký, nebo _____.

Ne_ty jsou čisté, nebo _____.

Bato_ je prázdný, nebo _____.

c) Najděte a opravte chyby. Chybná a opravená slova napište.

V zimě mají lišky huňatý kožíh. Na pruch papíru nakresli kruch. Mám rád tvarohové buchty. Večer začal padat sních a byl velký mráz. Na stole leží stoh papírů. Jindřich má doma plno knich.

6.18 Věta jednoduchá, souvětí

a) V lese

Les zadržuje v půdě vodu. Přispívá také k čistotě vzduchu. Chováme se v něm tiše, protože nechceme plašit zvěř. Na pasece má každý dávat pozor, aby na žádný malý stromeček nešlápl. V přírodě nikde nenecháváme odpadky.

Z kolika větných celků se článek skládá?

Rozlište věty jednoduché a souvětí. Věty jednoduché potrhňte červeně, souvětí modře.

b) Spojte dvojice vět do souvětí. Užijte vhodné spojky.

Rozkvetlá louka pěkně voněla. Nad květinami létali motýli.

Pavel ležel na gauči. Četl si novou knihu.

Eva seděla u stolu. Psala domácí úkol.

Letadla nemohla vzlétnout. Hustě pršelo.

Zabloudili jsme v lese. Brzy jsme našli cestu domů.

6.19 Podstatná jména

a) **Potrhňte názvy osob zeleně, názvy zvířat červeně a názvy věcí modře.**

strom, pes, srnec, hajný, borůvky, maliny, děti, kopec, paní, les, přítel, užovka, mech, žába, sojka, studánka, dřevorubec, kapradí, sova, ježek, hříbky, smrček, ostružiny, jelen, křoví

b) **Škrtněte podstatná jména, která nepatří do řady.**

názvy osob – malíř, barva, prodavačka, dědeček, mamut, lékař, kamarád, babička

názvy zvířat – žížala, ježek, maso, labuť, bratr, slon, myš, pes, jelen, auto, školník

názvy věcí – jogurt, žebřík, ředitel, nůžky, strom, datel, hrad, had, postel, kůň, sýr

c) **Napište do řádků pět správných podstatných jmen.**

názvy osob

názvy zvířat

názvy věcí

d) **Škrtněte slova, která nejsou podstatnými jmény.**

daleko, moře, úkol, jezevec, liška, maminka, hračka, sestra, utíkat, mléko, protože, prší, sýkora, postel, koš, utírat, ale, obrázek, kupuje, slunce, králík, hezký, skříň, televize, časopis, dveře, telefonovat, kniha, sklenice, veselý, okno, nůž, spát, teta, skáče, slepice, a, malý, proto

6.20 Slovesa

a) Dárek

Lenka si připravila na stůl krabičku s korálky, jehlu a nit. Nejprve navlékla nit do jehly. Na niti uvázala uzlík. Pečlivě vybrala červené korálky. Jeden za druhým navlékla na dlouhou nit. Hotovou šňůrku korálků pevně svázala. Udělá mamince radost.

Podtrhněte slovesa červeně, podstatná jména modře.

b) Doplňte vhodná slovesa.

Ondra _____ knihu. Olinka _____ obrázek. Honzík _____ hrad. Kuchařka _____ oběd. Maminka _____ prádlo. Dědeček _____ ovoce. Ptáček _____ na stromě.

c) Spojte správně části vět, podtrhněte slovesa.

Jiřinka
Pes
Kočka
Strojvůdce
Mráz

řídí lokomotivu.
chytá myši.
štěká na kočku.
zalézá za nehty.
píše domácí úkol.

7 Závěr

Diplomová práce se zabývá učebním funkčním stylem v učebnicích pro žáky 1. stupně ZŠ. K analýze byly vybrány učebnice pro žáky 2. ročníku ZŠ ze tří nakladatelství. Zvoleny byly učebnice českého jazyka především proto, že český jazyk zaujímá nezastupitelné místo ve vzdělávacím procesu a dovednosti získané ve výuce českého jazyka a literatury jsou potřebné nejen pro kvalitní jazykové vzdělání, ale i pro úspěšné osvojování poznatků v dalších oblastech vzdělávání. V sadách s vybranými učebnicemi jsou vydány i pracovní sešity, které jsou rovněž součástí analýzy.

Všechny vybrané učebnice, dle RVP, vedou ke splnění očekávaných výstupů na konci 1. období – tedy na konci 3. ročníku, proto všechny učebnice pro 2. ročník nemusí obsahovat shodné učivo a je důležité, aby učebnice měly návaznost do dalších ročníků. U vybraných učebnic tato návaznost nechybí. Neméně důležité je také směřování k rozvoji klíčových kompetencí důležitých pro osobní rozvoj žáků.

V hlavní části – analýze učebnic je rozebírán obsah a struktura vybraných učebnic. Texty jsou vázány na pedagogickou komunikaci, kde na jedné straně stojí učitel a na druhé žák. Celkově jsou učebnice přehledné, texty vybraných učebnic jsou postaveny tak, že plní funkce textu ve vyučování a současně respektují základní didaktické principy. Jednotlivé texty učebnic jsou rozděleny na části – motivační, expoziční a fixační. Na výstavbě textů se také výrazně podílejí neverbální prostředky, které vyzdvihují informace v textu, usnadňují žákům orientaci v textu a přispívají k rozvoji fantazie, představivosti i estetického cítění. Všechny vybrané učebnice jsou graficky zdařilé.

V analyzovaných učebnicích se vyskytuje dostatečné množství úkolů a různých typů cvičení k procvičování probraného učiva, některé navíc obsahují soutěže, návody na hry nebo úkoly pro skupinovou práci žáků. Pracovní sešity, které náleží k vybraným učebnicím, vhodně tyto učebnice doplňují a rozšiřují.

V části, která obsahuje srovnání analyzovaných učebnic, byl shledán nedostatek, týkající se většiny učebnic a pracovních sešitů, a tím je kvalitní hodnocení žáků při práci s nimi. Hodnocení by mělo mít formu sebehodnocení, které utváří žakovu osobnost, posiluje jeho sebeúctu a sebevědomí, zaměřuje se na průběh, ale i na konečný výsledek školní práce, a zároveň je zdrojem motivace žáka. V některých vybraných učebnicích i pracovních sešitech se objevuje hodnocení, ve kterém má žák možnost sledovat svůj pokrok v učení a sám si ověřovat správnost vlastního hodnocení. Pokud v učebnici nebo pracovním sešitě hodnocení zcela chybí, je na uvážení učitele, zda by nebylo vhodné zvolit

vlastní hodnocení např. pomocí razítek, a motivovat tak žáky k lepším výkonům, nebo jen k tomu, aby si uvědomili chyby a naučili se s nimi pracovat.

Vzhledem k tomu, že ani v jedné z vybraných učebnic nenajdeme úkoly navíc pro žáky s rychlejším tempem práce, byl vytvořen zásobník úkolů čítající 20 pracovních listů pro žáky 2. ročníku ZŠ, který mohou učitelé využívat nejen pro žáky s rychlejším tempem práce, ale i k procvičení probraného učiva.

8 Resumé

This thesis deals with learning functional style in schoolbooks for the first grade of primary school. The main part contains the definition of learning functional style and subsequent analysis of schoolbooks and workbooks of Czech language for pupils of the second year of primary school. The aim of the thesis was comparison of the analysed schoolbooks based on various criteria of functional style in textbooks.

9 Seznam použité literatury

BEČKA, J., V. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.

ČECHOVÁ, M. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha: SPN, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.

ČECHOVÁ, M. *Komunikační a slohová výchova*. Praha: ISV, 1998. Jazykověda. ISBN 80-85866-32-3.

ČECHOVÁ, M. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV, 1997. Jazykověda. ISBN 80-85866-21-8.

ČECHOVÁ, M.; KRČMOVÁ, M.; MINÁŘOVÁ, E. *Současná stylistika*. Praha: LN, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK V. *Didaktika češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. Učebnice pro vysoké školy. ISBN 80-04-22439-3.

DEBICKÁ, A. *O výstavbě a stylu textu: stylistické analýzy a interpretace*. Ústí nad Labem: UJEP, 1999. ISBN 80-7044-269-7.

DEBICKÁ, A. *Stylistické analýzy a interpretace: stylistická cvičení*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2002. ISBN 80-7044-449-5.

HOFFMANNOVÁ, J. *Stylistika a--: současná situace stylistiky*. Praha: Trizonia, 1997. ISBN 80-85573-67-9.

KROBOTOVÁ, M. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0315-3.

KRŮŽELOVÁ, M. *Máme rádi sloh: zábavné náměty k rozvoji klíčových kompetencí při výuce slohu*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-550-9.

MINÁŘOVÁ, E. *Stylistika češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4973-4.

PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-49-4.

SOCHROVÁ, M. *Český jazyk v kostce: pro střední školy*. Praha: Fragment, 2009. V kostce (Fragment). ISBN 978-80-253-0950-6.

Učebnice

BURDOVÁ, M.; ADAMOVIČ, R.; JANÁČKOVÁ, Z. *Český jazyk 2 – učebnice pro 2. ročník*. Brno: Nová škola Brno, 2012. ISBN 978-80-87591-05-5.

HOŠNOVÁ, E.; BURIÁNKOVÁ M.; STYBLÍK V.; DVOŘÁKOVÁ Z.; ŠMEJKALOVÁ M.. *Český jazyk 2 pro základní školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2006. 160 s. ISBN 80-7235-329-2.

HOŠNOVÁ, E.; BURIÁNKOVÁ M.; STYBLÍK V.; DVOŘÁKOVÁ Z.; ŠMEJKALOVÁ M.. *Pracovní sešit Český jazyk pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2012. 48 s. ISBN 80-7235-330-6.

MIKULENKOVÁ, H.; MALÝ R.. *Český jazyk 2: pracovní sešit pro druhý ročník základní školy*. Olomouc: Prodos, c2004. Modrá řada (Prodos). ISBN 80-7230-113-6.

MIKULENKOVÁ, H.; MALÝ R.. *Český jazyk 2: učebnice pro druhý ročník základní školy*. Olomouc: Prodos, 2004. Modrá řada (Prodos). ISBN 80-7230-112-8.

VIEWEGHOVÁ, T.; ANDRÝSKOVÁ, L. *Český jazyk 2 – pracovní sešit pro 2. ročník základní školy, 1. díl*. Brno: Nová škola Brno, 2015. ISBN 978-87591-06-2.

VIEWEGHOVÁ, T.; ANDRÝSKOVÁ, L. *Český jazyk 2 – pracovní sešit pro 2. ročník základní školy, 2. díl*. Brno: Nová škola Brno, 2016. ISBN 978-80-87591-07-9.

Internetový zdroj

http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf